

STREEKGIDS: **Land van Maas & Waal**

Ruimtelijke Kwaliteit & Landschap

≡ provincie
Gelderland

PROJECTDATA

Projectnaam	Streekgidsen Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap
Opdrachtgever	Provincie Gelderland
Opgesteld door	BoschSlabbers landschapsarchitecten Tijs van Loon Rosanne Vlaar Twan Slagter Mariska van Reijn Delina Wilbrenninck
In samenwerking met	Provincie en de Gelderse Gemeenten
Datum	Februari 2022
Projectnummer	BS20-067

Foto voorblad: Grootchalig productielandschap bij Alphen, bron:
BoschSlabbers

Bosch
Slabbers

≡ provincie
Gelderland

INHOUDSOPGAVE

Leeswijzer	4	Ontwikkeldoelen & -principes.....	34
Streekgids en Koepelgids	4		
Opbouw Streekgids	4	Deelgebied Maas & Waal West	39
Gebruik van de Streekgids	5	Motto & Integrale kwaliteitskaart	40
		Kernkwaliteiten:	
Kenschets van de streek	6	Landschappelijke karakteristiek	42
Essentie	6	Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving...	43
Ontstaansgeschiedenis	6	Ordenende structuren	44
INTERMEZZO: Verhalen	8	Stad-landrelatie	45
Ruimtelijke Dynamiek	9	Ontwikkeldoelen & -principes.....	46
Deelgebieden binnen de streek	10		
		Deelgebied Oeverwal en kom van Beuningen..	51
INTERMEZZO:		Motto & Integrale kwaliteitskaart	52
Kernkwaliteiten & Ontwikkeldoelen	12	Kernkwaliteiten:	
		Landschappelijke karakteristiek	54
Deelgebied Midden Waal	15	Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving...	55
Motto & Integrale kwaliteitskaart	16	Ordenende structuren	56
Kernkwaliteiten:		Stad-landrelatie	57
Landschappelijke karakteristiek	18	Ontwikkeldoelen & -principes.....	58
Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving....	19		
Ordenende structuren	20		
Stad-landrelaties	21		
Ontwikkeldoelen & -principes.....	22		
Deelgebied Maas	27		
Motto & Integrale kwaliteitskaart	28		
Kernkwaliteiten:			
Landschappelijke karakteristiek	30		
Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving....	31		
Ordenende structuren	32		
Stad-landrelatie	33		

Leeswijzer

De Kwaliteitsgidsen Gelderse Streken hebben als doel te sturen en te inspireren op een goede streekeigen vormgeving en inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven in de Provincie Gelderland.

STREEKGIDS EN KOEPELGIDS

De voor u liggende Streekgids Land van Maas & Waal geeft een uitwerking van de kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen van de streek Land van Maas & Waal binnen de provincie Gelderland.

Naastliggend en overkoepelend aan dit katern is er een *Koepelgids Gelderse Streken* opgesteld die uitspraken doet over de kernkwaliteiten & ontwikkeldoelen voor de provincie Gelderland als geheel. Daarnaast beschrijft de *Koepelgids* het proces om samen te werken aan ruimtelijke kwaliteit (aanleiding, relatie met (provinciaal) beleid, proces van kwaliteitsborging). De *Streekgids* en *Koepelgids* zijn complementair aan elkaar en dienen in samenhang bekeken te worden.

OPBOUW STREEKGIDS

Deze *Streekgids* kent de volgende opbouw:

In hoofdstuk *Kenschets van de Streek* wordt beknopt de essentie geschetst van de Land van Maas & Waal, waarbij in vogelvlucht wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis, verhalen en ruimtelijke dynamiek. Tevens wordt de streek op kaart weergegeven met hierbinnen de deelgebieden.

In de volgende hoofdstukken worden de *Deelgebieden* van de Land van Maas & Waal uitgewerkt. Per deelgebied zijn de *kernkwaliteiten* uitgewerkt en op kaart gezet. Dit zijn tijdloze kaarten waarin de bestaande ruimtelijke kwaliteiten op hoofdlijnen zijn vastgelegd. De kernkwaliteiten worden beschreven en verbeeld aan de hand van vier thema's:

- Landschappelijke karakteristiek;
- Openheid, beslotenheid en ruimtebeleving;
- Ordenende structuren;
- Stad-landrelatie.

Vervolgens zijn per deelgebied *ontwikkeldoelen en -principes* uitgewerkt om de ruimtelijke kwaliteit van het deelgebied te behouden en te versterken. Ter illustratie van de ontwikkeldoelen is voor sommige deelgebieden een ruimtelijk perspectief geschetst.

GEBRUIK VAN DE STREEKGIDS

De streekgidsen vormen een bron van informatie, met verwijzingen naar andere en aanvullende bronnen. Bij het beschouwen en doorgronden van landschappelijke ambities en implicaties zijn bij elke ruimtelijke ontwikkeling de volgende vier stappen van belang. In hoofdstuk 3 van de Koepelgids zijn deze vier stappen verder uitgewerkt en geïllustreerd.

Stap 1 Bepalen Streek & deelgebied

In welke streek en deelgebied ligt het initiatief of project? Bij grensgevallen, beide streken of gebieden in ogenschouw nemen.

Stap 2 Bepalen Kernkwaliteiten & ontwikkeldoelen

Welke kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen zijn relevant voor de ruimtelijke ontwikkeling?

Stap 3 Behouden kernkwaliteiten

Kunnen de relevante kernkwaliteiten in het project worden meegenomen?

Past de ontwikkeling binnen de aard en schaal van het gebied?

Worden kernkwaliteiten aangetast en in welke mate?

Is dit te vermijden door bijvoorbeeld een andere locatiekeuze, door het project anders in te richten, vorm te geven of beter in te passen?

Stap 4 Compensatie of versterking

Als na afweging van alternatieven toch tot die plek gekozen gaat worden en aantasting van kwaliteiten aan de orde is, zal compensatie of versterking geboden

moeten worden door te investeren in het landschap van die streek conform de ontwikkeldoelen, eventueel op een andere plek.

Kenschets van de streek

Essentie Landelijk rivierengebied, met voornamelijk agrarische cultuurlandschappen, gelegen tussen Waal en Maas. De Waal is dynamischer dan de Maas. Het rivierengebied kent een klassieke opbouw van rivier, brede en smalle Uiterwaarden, dijktrajecten, oude rivierarmen, fijnmazige (hoger gelegen) oeverwallen en min of meer open (lager gelegen) komgronden. Het landschap is mede gevormd door een continue strijd tegen het water en de klei-, zand- en grindwinning van de laatste decennia. Opmerkelijke structuur en reliëf van rivierduinen en beboste zandverstuivingen als lange lijn in het gebied.

ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Het Land van Maas en Waal ligt tussen de Waal in het noorden en de Maas in het zuiden en is ook gevormd door deze rivieren. In de geschiedenis hebben de rivieren vele malen hun loop verlegd, wat terug te zien is in de bodem en het reliëf. Vooral opvallend is de reeks rivierduinen die van het zuidoosten naar het noordwesten lopen. Deze is ooit afgezet door een oude loop van de Maas die meer naar het noorden lag.

Men woont al lange tijd op de hoger gelegen oeverwallen en rivierduinen langs de rivieren, eerst als nomadische jager-verzamelaars en later steeds meer permanent als landbouwers. Het rivierengebied was aan het begin van de Romeinse tijd één van de meest dichtbevolkte gebieden van Nederland en vormt de noordgrens van het Romeinse rijk. Het Romeinse leger zorgde voor wegen, goede handelsverbindingen en bouwde forten

Beplante wegen van het ruilverkavelingslandschap haaks op de beboste rivierduinen van Bergharen, bron: BoschSlabbers

Na het uitéenvallen van het Romeinse rijk in de derde eeuw raakt de bevolking op drift en pas vanaf de 8ste eeuw groeit de bevolking weer. Er ontstaat een meer georganiseerde samenleving, waarin lokale en regionale adel en de kerk het voor het zeggen hadden. Het gebied kent een bloeiende handel en welvaart en er ontstaan buurtschappen waarin de huidige dorpen hun oorsprong vinden. Ook veel van de kastelen in het gebied komen uit deze tijd. De buurtschappen beginnen rond de 11e eeuw met het aanleggen van dijken, om hun huizen en landbouwgronden te beschermen en onder invloed van de kerk en adel worden de dorpspolders onderling verbonden. Aan het eind van de 14e eeuw was zo het hele rivierengebied bedijkt.

Pas halverwege de 19e eeuw werd begonnen met de grootschalige aanpak van de waterproblemen. De dijken werden versterkt en de rivieren werden vastgelegd. Ook de binnendijkse ontwatering werd sterk verbeterd door de komst van het stoomgemaal. Het dunbevolkte gebied werd pas in de twintigste eeuw ontsloten en na de tweede wereldoorlog vond er hier voor het eerst een ruilverkaveling plaats, met een grote welvaartssprong tot gevolg. Ook werd het rivierengebied een opvangplek voor stedelijke druk uit de grote steden Arnhem, Nijmegen, Den Bosch en Utrecht, wat de bevolking van vooral Wijchen en Beuningen sterk deed groeien.

Nieuwe boerderij in ontwaterde komgrond. © Gelderse Komgrondcommissie/Gelders Archief, CC1.0

RUILVERKAVELING MAAS EN WAAL - NIEUW LAND VOOR NIEUWE BOEREN

Verarmd land

Het Land van Maas en Waal is vanaf 1600 afgelegen. Extern grootgrondbezit, wurgende pachtcontracten, extreme versnippering van percelen, inklinkende kleigronden en een opeenvolging van watersnoodrampen veroorzaken enorme verarming. Eind jaren 1930 maakt een groep notabelen een plan om het gebied te versterken. Na 1953 gaat een allesomvattend en ambitieus project van start: de ruilverkaveling Maas en Waal West.

Komkleigrond

De boeren krijgen alleen een goede opbrengst op de hogere gronden bij de dorpen, waar hun boerderijen liggen. De schrale, natte en laaggelegen komkleigrond in 'het veld', de polder, is een agrarische woestijn. In het najaar en de winter is die grond niet te bewerken. Ze is alleen geschikt als marginaal hooiland en voor wil-

genakkers. De grond is verkaveld in kleine percelen. De meeste keuterboeren kunnen nauwelijks een boterham verdienen. De oplossing is ruilverkaveling. Die vindt plaats van 1954 tot 1960. De ruilverkavelingswet van 1954 dwingt elke grondeigenaar mee te doen. De wet regelt herverdeling van grond, maar ook landschapsinrichting.

Ontwatering

Het gebied wordt beter ontwaterd. Daar zorgt het grote elektrische gemaal Quarles van Ufford voor, dat in 1953 bij Alphen wordt gebouwd. De sloten en wetingen worden verbeterd, het land gedraineerd, omgeploegd en bemest. In het eerder lege veld verschijnen asfaltwegen en 96 nieuwe boerderijen. Kosten nog moeite worden gespaard. De regering zet een deel van de Marshallhulp in. Ondanks de riant subsidies, kost het de landbouwvoorlichtingsdienst veel overredingskracht om boerenzonen naar de nieuwe boerderijen te krijgen. Uiteindelijk verruilen ze hun slecht verkaveld grond en keuterboerderij in het dorp voor een eigentijdse

ruilverkavelingsboerderij. Dat zijn gemengde bedrijven met tien hectare grond, op dat moment dé toekomstgerichte onderneming.

Sceptische boeren

Aarzelend beginnen de pioniers aan een avontuur. Veel oudere boeren zijn sceptisch. Het is volgens hen roekeloos om te gaan boeren op het vroegere onland. Maar aarzeling gaat al snel over in enthousiasme bij de nieuwe boeren en jaloezie op hun succes bij de oude boeren. Voor de gezinnen is de verhuizing naar de polder een enorme sprong in welvaart. De boerderijen zijn voorzien van waterleiding en elektriciteit. Het wooncomfort is ongekend voor die tijd. Werken op de boerderij wordt gemakkelijker en brengt veel meer op. De grotere en beter bereikbare weilanden en akkers zijn een zegen voor de streek. De komgronden zijn goede landbouwgrond geworden.

Een nieuwe boerenmens?

Landbouwvoorlichters nemen de boeren bij de hand. Ze willen een nieuwe boerenmens creëren. Alles lijkt maakbaar. Ze geven ook aandacht aan scholing, cultuureel en sociaal leven. Ze bevorderen het bouwen van dorpshuizen en stimuleren het verenigingsleven. Alles om het plan maar te laten slagen. In de jaren 1960 gaat de ruilverkaveling verder in het oosten van het gebied en later volgt een tweede ruilverkaveling in West Maas en Waal. Inmiddels is het ruilverkavelingslandschap dat in de jaren '50 is gecreëerd, een vertrouwd en gewaardeerd landschap geworden.

Bron: www.mijngelderland.nl; oorspronkelijke bron: het Verhaal tussen Maas en Waal. <https://mijngelderland.nl/inhoud/canons/verhaal-tussen-maas-waal/een-nieuw-land-ruilverkaveling-maas-en-waal-west>

RUIMTELIJKE DYNAMIEK

Een groot aantal opgaven van formaat dient een plek te vinden in heel Gelderland. De opgaven gaan, zoals de provinciale omgevingsvisie aangeeft, over energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie, biodiversiteit, bereikbaarheid, vestigingsklimaat en woon- en leefomgeving. Deze ruimtelijke dynamiek staat kort beschreven in de Koepelgids Gelderland en uitgebreider in de Omgevingsvisie Gaaf Gelderland (2018).

In afzonderlijke streekgidsen wordt de ruimtelijke dynamiek die specifiek is voor die streek, in relatie tot de landschappelijke kwaliteiten, kort en puntsgewijs beschreven. Dit zijn voor Land van Maas en Waal de volgende ontwikkelingen.

- Omdat we hier te maken hebben met een gebied dat haar wezen ontleent aan rivieren is integraal riviermanagement van allergrootst belang. Het gaat om hoogwaterveiligheid gecombineerd met passende functies voor de Uiterwaarden buitendijks en functionele relaties binnendijks. Tegenwoordig is het meewegen van landschappelijke implicaties en ruimtelijke kwaliteit behoorlijk gemeengoed geworden.

- De aanwezigheid van de noord-zuid lopende A50 (en de naar het zuidoosten afbuigende A73) hebben aantrekkingskracht voor bedrijvigheid en het opwekken van duurzame energie. Meer en meer wordt van belang om de implicaties voor landschap goed mee te laten wegen.
- De streek kent een voortgaande mate van verstedelijking. Gezien de ligging van de streek is een zekere woondruk waarneembaar vanuit Nijmegen en omgeving, die zich meer en meer manifesteert als dynamisch onderdeel van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Deze verstedelijking vraagt om een goede balans met het omliggende landschap, dat op haar beurt immers een belangrijke vestigingsfactor is. In dit verband zorgvuldig omgaan met de ecologische en landschappelijke waarden van de Overasseltsche en Hatertsche Vennen en aansluitend het rivierduingebied Wijchen-Bergharen en de open gebieden ten zuiden daarvan.
- De dorpen, van oudsher gelegen op de hoger gelegen oeverwallen, staan voor de uitdaging om de tussengelegen groene ruimtes, als groene wiggen, open te houden. Maar ook om de groei

richting van Heemstraweg en dus richting open komgebieden, goed te begeleiden met aantrekkelijke entreegebieden. Plus het bewaren van haar 'binnenstedelijke' kwaliteiten. Met name dorpen in het rivierengebied tonen een fijn en gevarieerd woonklimaat met veel groene en open(bare) ruimtes. Ook goed voor tegengaan van hittestress en wateroverlast.

- De vitaliteit van het landelijk gebied staat onder invloed van geheel eigen ontwikkelingen op het gebied van reguliere veehouderij (transitie naar duurzame landbouw en korte ketens), klimaatadaptatie en energietransitie, natuurontwikkeling (onder andere als gevolg van aanwezigheid van rivierduinen en vennen), drinkwaterwinning, erfgoed en recreatie. Vooral de Maas kent een sterke recreatie-ontwikkeling. En de ruilverkaveling uit de Wederopbouwperiode heeft al een eigen aantrekkingskracht voor recreanten en erfgoedliefhebbers. Opdracht is wel deze totale dynamiek met aandacht voor landschappelijke kwaliteiten te blijven begeleiden.

Deelgebieden binnen de streek

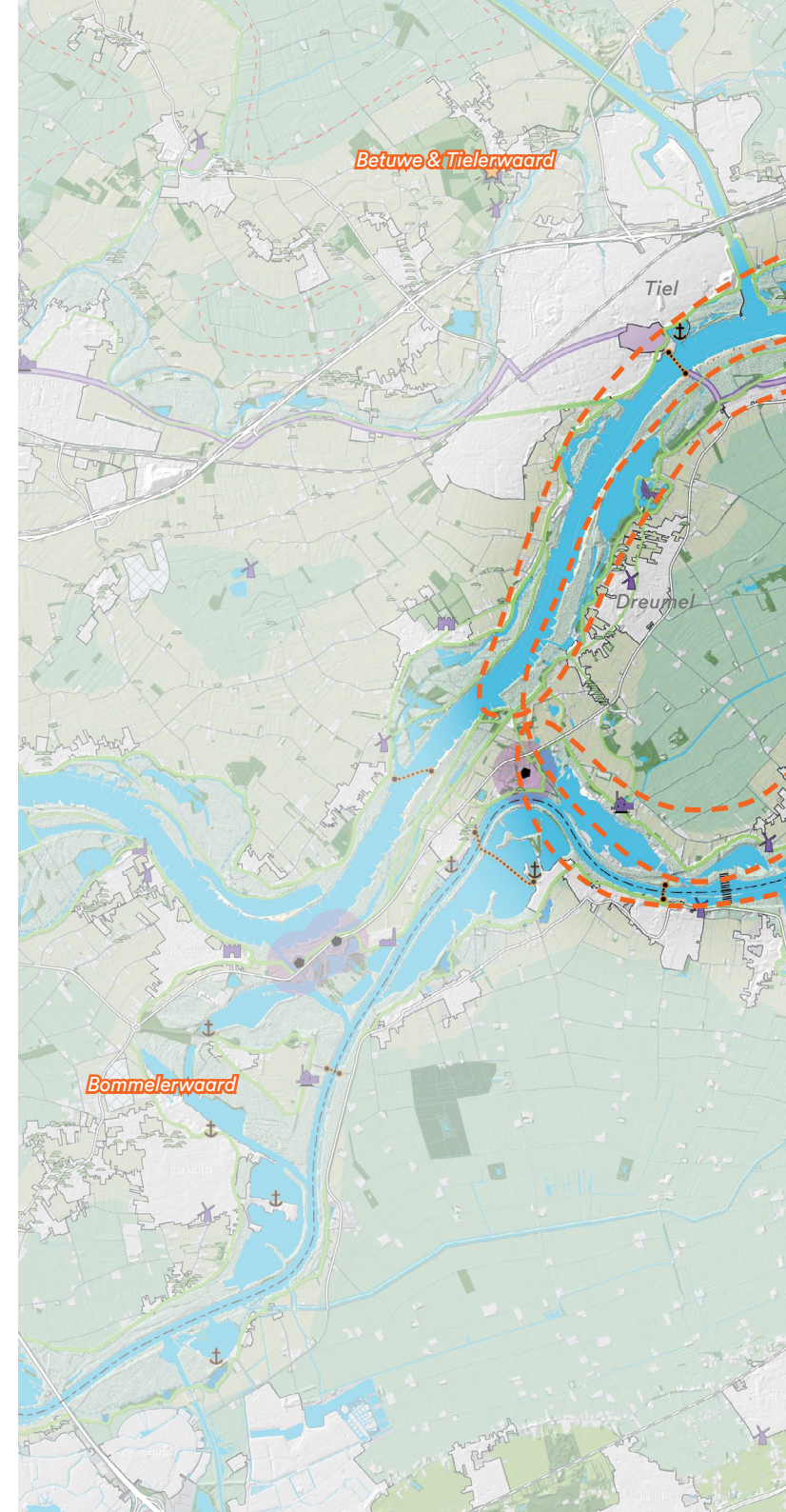
OPDELING IN DEELGEBIEDEN

De streek Land van Maas & Waal wordt onderverdeeld in vijf deelgebieden.

- **Midden Waal**
- **Maas**
- **Maas & Waal West**
- **Oeverwal en kom van Beuningen**
- **Rivierduinen van Wijchen tot Woerd**

Aangrenzende streken:

- Betuwe & Tielerwaard
- Overbetuwe
- Bommelerwaard
- Rijk van Nijmegen
- Provincie Noord Brabant
- Provincie Limburg

Midden Waal

Maas & Waal West

Oeverwal en kom van Beuningen

Rivierduinen van
Wijchen tot Woerd

Maas

Provincie Noord-Brabant

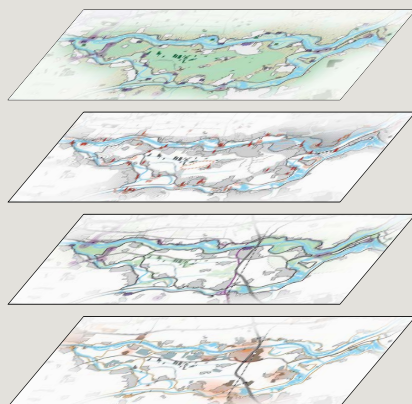
Provincie Limburg

Intermezzo

KERNKWALITEITEN

De kernkwaliteiten in elk deelgebied worden beschreven aan de hand van vier vaste thema's. Dit zijn dezelfde thema's die in de Koepelgids worden gebruikt om de kernkwaliteiten van de provincie Gelderland te beschrijven:

- **De landschappelijke karakteristiek:** de landschapstypen en de belangrijkste kenmerken van deze landschappen.
- **Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving:** de beleving van ruimte, horizon, donkerte, stilte, openheid & beslotenheid, landmarks & oriëntatiepunten en zichtlijnen.
- **Ordenende structuren:** de (3-dimensionale) structuren en lijnen die in het landschap het beeld bepalen en begrenzen en sterk bepalend zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen.
- **Stad-land relatie:** stedelijke ontwikkeling in het landelijk gebied, waaronder recreatie.

ONTWIKKELDOELEN

Het algemene uitgangspunt is behoud en versterken van de kernkwaliteiten, waarbij ruimtelijke ontwikkelingen:

- Bijdragen aan het zichtbaar en herkenbaar houden van de *landschappelijke karakteristiek*,
- Bijdragen aan het versterken van (*de beleving van*) *openheid & beslotenheid en ruimtebeleving*,
- Helder worden gepositioneerd ten opzichte van de *ruimtelijke dragers*, en
- Bijdragen aan het ruimtelijk sturen en versterken van *stad-land relaties*

In de Koepelgids zijn een 16-tal ontwikkeldoelen geformuleerd die gelden voor het schaalniveau van de provincie Gelderland. Deze zijn hiernaast samengevat. In deze streekgids worden de provinciale ontwikkeldoelen nader uitgewerkt tot ontwikkelprincipes per deelgebied.

Landschappelijke karakteristiek

Openheid, beslotenheid & ruimtebeleving

Ordenende structuren

Stad-land relatie

Versterk
landschappelijke
karakteristiek

1. Koester de verschillen tussen streken & deelgebieden en versterk de karakteristieken van de verschillende landschapstypen

Behoud en ontwikkel de veelkleurigheid van Gelderland met haar rijke variatie aan regio's, streken en landschapstypen. Erken en koester de differentiatie tussen streken en gebieden zoveel mogelijk. Probeer de aanwezige karakteristieken van de verschillende landschapstypen te versterken of indien nodig een nieuwe onderscheidende karakteristiek te ontwikkelen.

Maak reliëf &
ondergrond
weer sturend

2. Volg het reliëf en maak de ondergrond weer sturend

Ruimtelijke ontwikkelingen bouwen voort op de fysieke kenmerken van de ondergrond; zoals het watersysteem (droog, nat, kwel), de bodemopbouw en het reliëf. Maak daarbij de landschappelijke gradiënten meer beleefbaar. De ondergrond sturend maken draagt bij aan een duurzame inrichting van de Gelderse leefomgeving en het versterken van de landschappelijke karakteristiek. Het levert een aantrekkelijk landschap op, waarin op welhaast logische wijze plaats is voor verschillende opgaven, zoals klimaatopgaven, biodiversiteit, landbouwtransitie, verstedelijking, vrijetijdsbesteding en erfgoedbeheer.

Koester het
erfgoed van
Gelderland

3. Koester het erfgoed van Gelderland

Vertel de vele verhalen van Gelderland; een aansporing om geschiedenis afleesbaar te maken in het landschap en in steden en dorpen. Door behoud, restauratie en ontwikkeling van verwijzende artefacten, monumenten en structuren en door beleefbare herinneringsplekken, -routes en -evenementen. Zie de uitdaging om ook nieuw toekomstig erfgoed te creëren.

Behoud en
ontwikkel de
landgoederen

4. Behoud en ontwikkel de landgoederen van Gelderland

Herstel de historische identiteit en samenhang van de landgoederen. Het gaat om het behouden en ontwikkelen van natuurrijke landgoederen en buitenplaatsen, inclusief passende verbreding van de economische basis en versterking van recreatieve beleving (o.a. toegankelijkheid). Gebruik nieuwe landgoederen als bouwsteen om landschappelijke opgaven te realiseren.

Vergroot contrasten open & besloten

1. Vergroot de contrasten tussen open en (half)besloten gebieden

Maak een bewuste keuze tussen gebieden die open moeten blijven en gebieden die verdicht kunnen worden. Voorkom aantasting van waardevolle openheid door passende voortzetting van huidig grondgebruik en terughoudendheid ten aanzien van verdere bebouwing. Zet zo nodig in op het actief versterken van waardevolle open gebieden door het verwijderen van gebiedsvreemde beplanting en bebouwing. Zorg voor een passende verdichting van besloten en halfopen gebieden door het ontwikkelen van passende beplantingen en vegetaties.

Verdedig en versterk de rust & stilte

2. Verdedig en versterk de rust & stilte

Versterk de rust & donkerte van verstilde gebieden, ook buiten de formeel aangewezen stiltegebieden. Wees terughoudend bij de ontwikkeling van rode functies en nieuwe infrastructuur, zorg voor een slimme zonering van recreatieve functies en tref zo nodig geluidswerende voorzieningen langs grote infrastructuur. Koester ook de duisternis en donkerte in deze gebieden.

Koester en ontwikkel bakens & zichtlijnen

3. Koester de landschappelijk bakens en zichtlijnen

Koester de iconische landschappelijke bakens als torens, molens, bruggen en kastelen, als prominent zichtbare objecten, die bijdragen aan de oriëntatie en betekenis geven aan het landschap. Behoud en ontwikkel zichtlijnen en panorama's op het Gelderse landschap (zoals de stuwwallen) en op waardevolle stads- en dorpsgezichten.

Ontwikkel grote wateren als structuurdragers

1. Ontwikkel de grote wateren als de structuurdragers van Gelderland

Gelderland is trots op haar rivieren en koestert de voormalige Zuiderzeekust. Het gaat om het optimaliseren van de (nationale) waterhuishouding en riviermanagement, ook ten behoeve van de scheepvaart. Borg de hoogwaterveiligheid door het uitvoeren van het Deltaprogramma. Blijf de rivieren en Uiterwaarden ontwikkelen als ecologische corridors en behoud en ontwikkel het karakteristieke rivieren- en Randmeerkustlandschap. Mede met oog op recreatie.

Ontwikkel kleine waterlopen als fijn netwerk

2. Ontwikkel de kleine waterlopen als een fijnmazig verbindend raamwerk

Ontwikkel de beken, kleine rivieren, kanalen en weteningen als groen/blauwe linten die het landschap dooraderen en natuurgebieden, landschappen, dorpen & steden ruimtelijk, ecologisch en recreatief met elkaar verbinden.

Ontwikkel infrastructuur als scenic-routes

3. Ontwikkel infrastructuur als scenic-routes door Gelderland

Zet in op een goede beleving van het Gelderse landschap door de gebruiker van auto(snel)weg en spoor, door een passend routeontwerp: o.a. het creëren van panorama's en het zorgvuldig inpassen van nieuwe ontwikkelingen langs de snelweg. Zorg daarnaast voor een doelmatige inpassing van de (snel)weg gezien vanuit de omgeving (naast het beperken van visuele hinder, aandacht voor fijnstof, geluid en barrièrewerking).

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

4. Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

Gelderland heeft veel natuur binnen haar grenzen. Grote en kleine natuurgebieden vormen samen het Gelders natuurnetwerk (GNN). Onderdelen van het GNN hebben met Natura 2000 een Europese kwalificatie. Om de natuur in Gelderland robuuster en meer verbonden te maken, moeten eveneens op kaart aangegeven groene ontwikkelingszones (GO) ecologisch worden ingericht. Verhogen van de biodiversiteit ook buiten het GNN/GO is een leidend principe, waarbij koppeling gezocht wordt met cultuurhistorische en recreatieve waarden en klimaatdoelen.

Geef oude structuren nieuwe betekenis

5. Bouw voort op historische structuren en geef ze een nieuwe betekenis

Militaire linies (zoals de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Limes, de Grebbelinie en de IJssellinie), historische wegen en ontginningssassen vormen (in potentie) landschappelijke dragers en vertellen tegelijkertijd het verhaal van Gelderland. Opgave is het behoud van erfgoedwaarden en het versterken van de landschappelijke continuïteit. Door behoud en herstel te combineren met nieuwe functies (waterberging, recreatie, natuurontwikkeling) kan hun betekenis worden versterkt, onder het motto: 'behoud door ontwikkeling'.

Draag bij aan de vitaliteit van het landelijk gebied

1. Draag bij aan de vitaliteit van het landelijk gebied

Behoud het landelijke karakter van de luwe delen van de provincie Gelderland. Wees terughoudend ten aanzien van stedelijke ontwikkelingen en ontwikkel duurzame economische dragers die bijdragen aan de leefbaarheid en de kwaliteit van het landschap. Creëer nieuwe verdienmodellen voor de landbouw, gericht op voedselproductie in combinatie met landschap en natuurbeheer en stimuleer het recreatief medegebruik. Geef vorm aan de inpassing van de grote transitie-opgaven (klimaat, energie en landbouw). Aantrekkelijke en innovatieve conceptontwikkeling helpt bij het denken over en inrichten van het landelijk gebied.

Geef elke stad en dorp zijn eigen kleur

2. Geef elke stad en dorp zijn eigen kleur

Breng de voortgaande verstedelijking (wonen, werken, voorzieningen en infrastructuur) in balans met de onderscheidende karakteristieken van steden, dorpen en omliggende landschappen. Kies naar gelang de omvang van de opgaven voor een strategie van inpassen, aanpassen of transformeren. Schenk daarbij meer dan voorheen aandacht aan goede stedenbouw, architectuur en openbare ruimte. Zowel in het landelijke als in het stedelijke gebied moet ruimte worden gezocht voor grote transitieopgaven, bijvoorbeeld op het gebied van energie, klimaat en biodiversiteit. Aantrekkelijke en innovatieve conceptontwikkeling helpt bij het denken over en inrichten van steden, dorpen en het aangrenzende buitengebied.

Geef stads- & dorpsrandzones vorm

3. Geef vorm aan de overgang van stad/dorp naar land

Onderken de betekenis van de in breedte variërende stads- en dorpsrandzones. Bepaal - 360 graden rond - de verschillende sferen in de stads- en dorpsrandzone die behouden en verder ontwikkeld kunnen worden. Streef naar passende afronding van dorps- en stadsranden, die inspeelt op de ruimtelijke kenmerken van het aanliggende landschap en waarbij sprake is van aantrekkelijke verbindingen tussen kern en landschap. Maak het ontwikkelen van een robuuste groenstructuur onderdeel van de verstedelijkingsstrategie in dynamische gebieden. Ontwikkel hier regionale groengebieden, die dienen als groene buffer en uitlooptgebied voor de stedeling.

Versterk de recreatie & toegankelijkheid

4. Versterk de recreatieve betekenis en vergroot daarbij de toegankelijkheid van het buitengebied

Geef, gekoppeld aan het patroon van verstedelijking, aandacht aan het versterken van het recreatieve routenetwerk en het ontwikkelen en faciliteren van landschapsinclusieve recreatieve voorzieningen. Dit vergroot de landschapsbeleving en draagt bij aan de alomtoenemende recreatieve behoefte. Bovendien creëert het nieuwe economische dragers van het landschap.

De Waal bij Boven-Leeuwen, bron: Beeldbank Rijkswaterstaat

An aerial photograph of a wide river bend. In the center, a long, low dam or weir structure crosses the river. The water is a deep blue-grey. The left bank is a mix of green grass and sandy, light-colored soil. The right bank is mostly green grass, with a small white building and a road visible in the bottom right corner. In the background, there are more trees and distant buildings under a clear sky.

Deelgebied Midden Waal

Streekgids Land van Maas & Waal

Deelgebied Midden Waal

Motto: De wilde rivier

Karakteristieke foto's

Scheepvaart op de Waal met op de achtergrond de Drutensche Waarden, bron: Beeldbank Rijkswaterstaat

Afperdendse en Deestse Waarden bij Deest, bron: Google Streetview

Legenda

Landschapstypen

	Veenontginning
	Polderlandschap
	Ingepolderde Uiterwaarden
	Oeverwallandschap
	Kommenlandschap
	Uiterwaardenlandschap
	Rivierweide
	Hooiontginningen
	Kampenlandschap
	Essen
	Natte heide en broekontginningen
	Droge hei en bosontginningen
	Zandverstuivingen
	Heide
	Bos
	Landgoed of buitenplaats

	Kassen
	Militair terrein
	Spoorlijn
	Voormalige spoorlijn
	Grote wegen
	Dijken
	Slaperdijken/voormalige dijken
	Terp
	Stuw
	Gemaal
	Oud fabrieksterrein
	Oude windmolen
	Oude watermolen
	Kasteel of landhuis
	Beeldbepalende boerderij
	Motte/Schans/Burcht
	Verdwenen dorp
	Waardevolle open ruimte
	Historisch stadscentrum
	Rijksstraatweg
	LIMES met (vermoedelijke) forten of bewo- ningsplaatsen
	Linies met forten, verdedigingslijnen en inundatiegebieden
	Recreatieparken
	Toeristische attractie/Museum
	Jachthaven
	Veerpont

INTEGRALE KWALITEITSKAART

LANDSCHAPPELIJKE KARAKTERISTIEK

KERNKWALITEITEN

Nederlands' grootste en meest natuurlijke rivier

De Waal is, met 2/3^e van de Rijnafvoer bij hoogwater, Nederland's grootste rivier. De rivier heeft een dynamisch peil door periodes van hoog en laag water. Deze dynamiek zorgt voor actieve processen van erosie en sedimentatie.

De Uiterwaarden van de Waal variëren van breed tot smal, als gevolg van de meanderende rivier in het

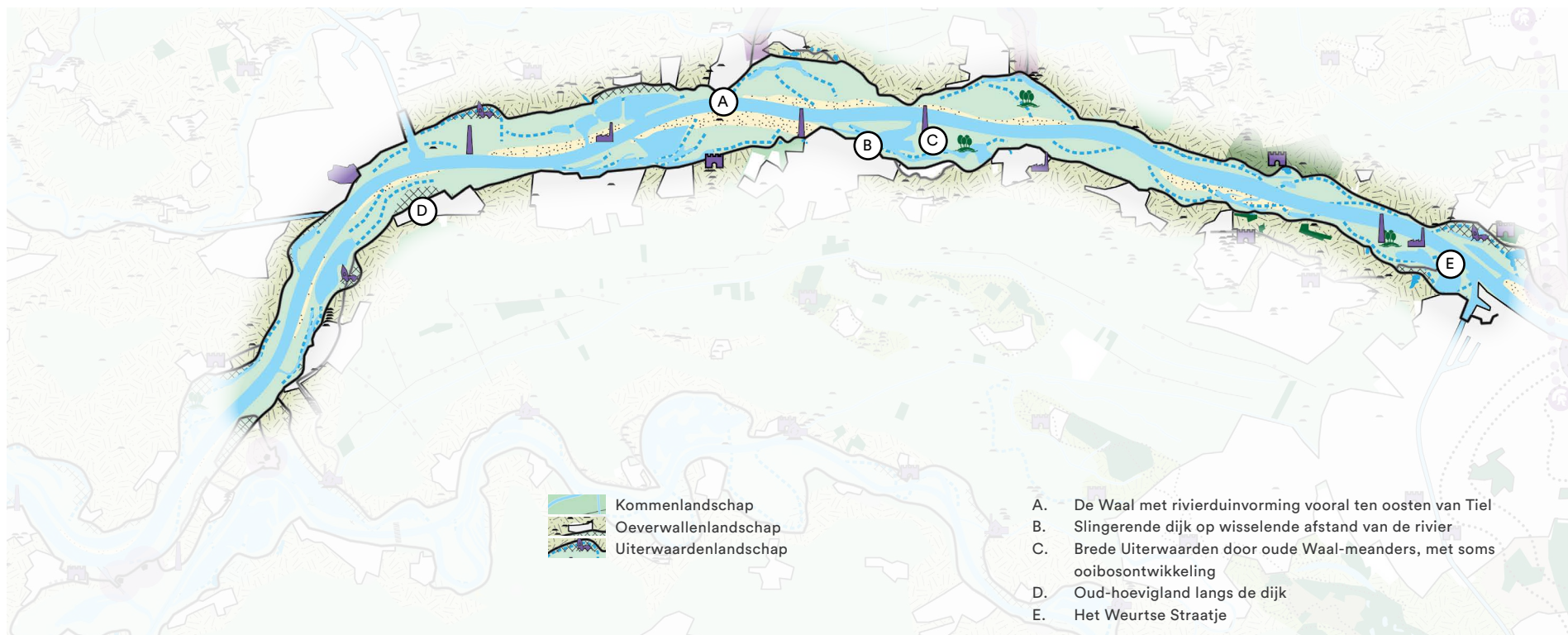
verleden. In de Uiterwaarden vindt men dynamische riviernatuur met (meestromende) nevengeulen en ooi-bosontwikkeling. Vooral ten oosten van Tiel treedt er rivierduinvorming op.

Watererfgoed in de uiterwaard

Het landschap van de Uiterwaarden is mede gevormd door de continue strijd tegen het water en de klei-, zand- en grindwinning van de laatste decennia. Oudhoevig land (stukken uitgedijkt cultuurland) zijn

terug te vinden langs de dijk, net als kleiwinputten voor vroegere dijkversterkingen. Ook zijn er oude stukken zomerdijk herkenbaar, zoals het Weurtse Straatje en staan er op verschillende plekken dikmagazijnen langs de dijk.

Industrieel erfgoed uit een later tijdperk vindt men als relict van oude steenfabrieken en steenovens.

OPENHEID, BESLOTENHEID & RUIMTEBELEVING

KERNKWALITEITEN

Winterbed van de rivier als aaneengeschaalde open ruimte

Het winterbed van de Waal kan worden gezien als een aaneengeschaalde open ruimte, begrensd door de dijken aan weerszijden van de rivier. Het zomerbed van de rivier vormt een langgerekt slingerend lint, die de grotere open ruimtes in de Uiterwaarden aan elkaar

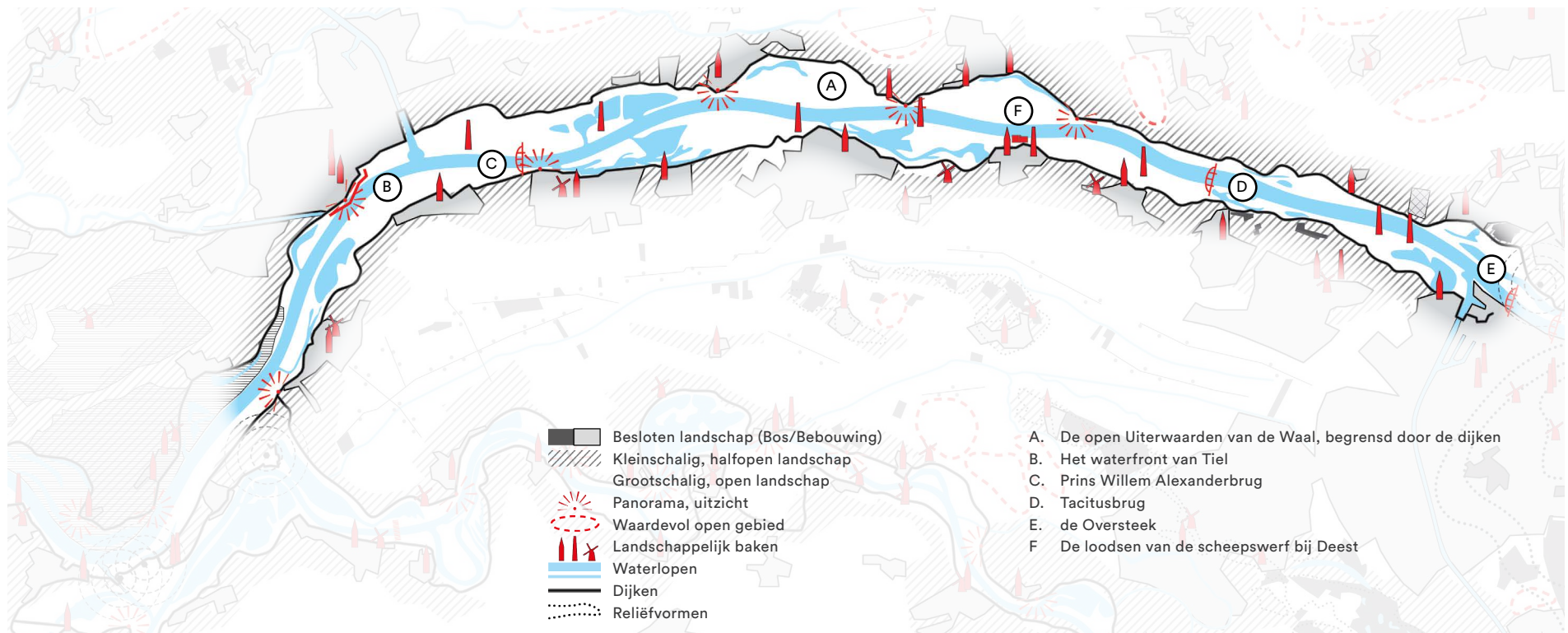
rijgt. Ooiboscomplexen liggen als langgerekte besloten eilanden parallel aan de rivier of in de stromingsluwe delen van de uiterwaard.

Rivierpanorama's vanaf de dijk

De grootse openheid van de Waal en haar Uiterwaarden wordt veelal vanaf de dijk beleefd en daar waar de slingerende dijk de rivier raakt, zijn indrukwekkende rivierpanorama's te zien.

Landschappelijke bakens

In het gebied hebben de kerktorens van de dijkdorpen, de schoorstenen van de steenfabrieken en de molens aan de dijk een functie als bakens. Daarnaast vormen het waterfront van Tiel, de Prins Willem Alexanderbrug, de Tacitusbrug bij Ewijk, de Oversteek bij Nijmegen en de loodsen van de scheepswerf bij Deest bijzondere bakens langs de rivier.

ORDENENDE STRUCTUREN

KERNKWALITEITEN

De grootse Waal

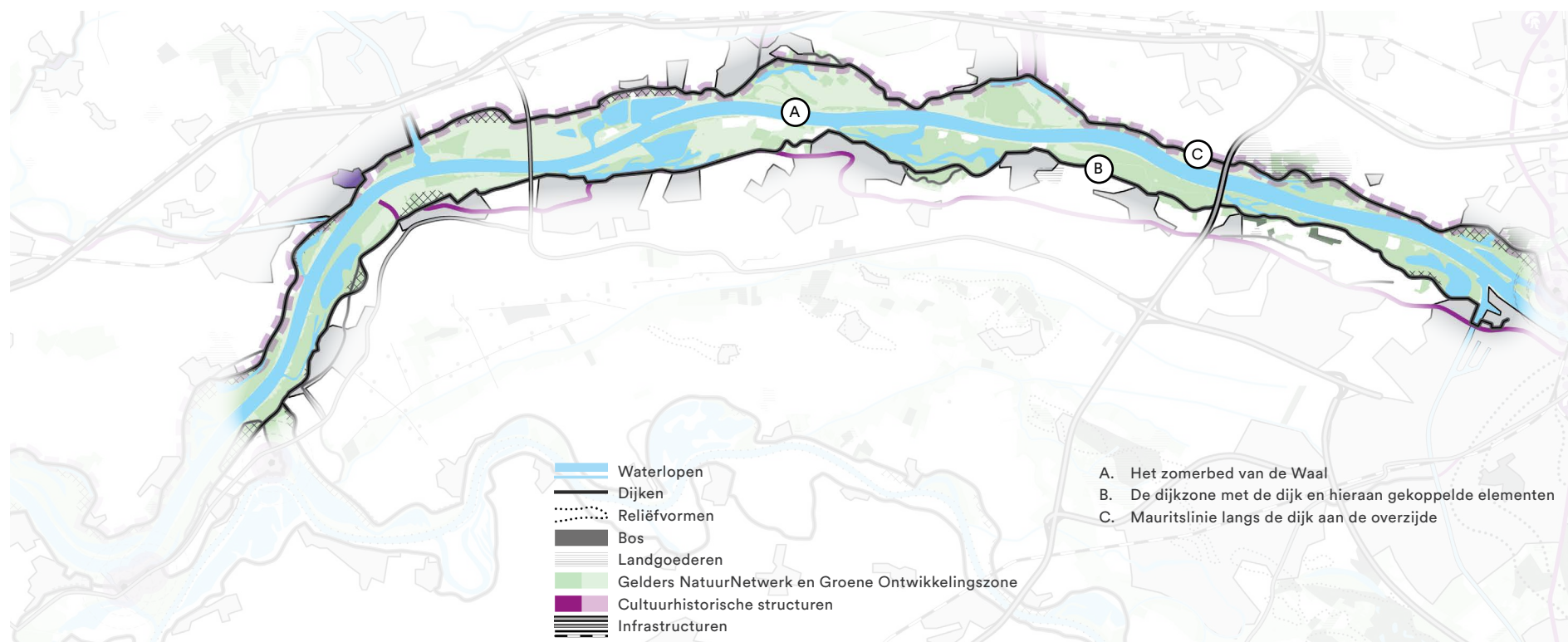
Als de grootste rivier van Nederland vormt de Waal een sterke ordenende structuur. Alles rond de rivier heeft maat. Zo heeft de Waal met 350-400m het breedste winterbed, de hoogste rivierdijken, de grootste bruggen en de meeste en grootste binnenvaartschepen. Het structurerende effect wordt vooral gevormd door het zomerbed van de rivier, dat als langgerekt licht

meanderend lint van min of meer vaste breedte door de Uiterwaarden loopt, geflankeerd door de kenmerkende reeks van kribben. In de Afferdensche- en Deestsche waarden en Ewijkse Plaat ligt een kenmerkende strangenstructuur.

Slingerend dijklint

Min of meer parallel aan de Waal loopt de Waaldijk met een bredere 'dijkzone'. De dijk is een hoge, relatief steile, groene dijk met een slingerend tracé, als gevolg

van dijkterugleggingen en dijkdoorbraken in het verleden. Het is een bloemrijke dijk met hoge ecologische waarden. In de, naar het westen smaller wordende, kleinschalige zone rond de dijk vindt men buitendijkse voormalige kleiwinputten/oudhoevig land, dijkwoningen op de dijk en (agrarische)erven langs de binnenzijde van de dijk. De dijk aan de noordzijde van de rivier maakte in de 16/17e eeuw deel uit van de Mauritslinie.

STAD-LANDRELATIES

KERNKWALITEITEN

Historische kernen aan de rivier

Tiel en Nijmegen liggen als historische handels- en vestingsteden aan de rivier met waterfronten en havens. Op de oeverwallen aan de dijk ligt de reeks dijkdorpen Dreumel, Wamel, Beneden-Leeuwen, Boven-Leeuwen, Druten en Deest met dijkwoningen en (voormalige) veerstoepen.

De dijk als drager van de recreatieve hoofdstructuur

De Waaldijk vormt een sterke recreatieve verbinding tussen de verschillende dorpen en steden langs de rivier. Haaks op de dijk liggen recreatieve verbindingen naar het binnenland of als pont naar de overzijde van de rivier. Langs de dijk zijn verschillende pleisterplaatsen en rustpunten te vinden, met de historische centra van Tiel en Nijmegen en de Veerdam bij Druten als belangrijk recreatief knooppunt. De Uiterwaarden zijn van recreatieve betekenis als struinnatuur met toegankelijk-

ke en luwe delen. De Waal is door de vele beroepsvaart voor recreatie (zwemmen en varen) minder geschikt.

De Waal als werkrivier

De Waal is één van de drukst bevaren rivieren ter wereld en vormt de verbinding tussen de haven van Rotterdam en het Duitse Ruhrgebied tot aan Zwitserland. Het is de belangrijkste transportader van West Europa en is onmisbaar voor de Nederlandse economie.

ONTWIKKELDOELEN & -PRINCIPES

De generieke ontwikkeldoelen voor Gelderland, zoals beschreven in de Koepelgids, zijn vertaald naar onderstaande ontwikkelprincipes voor het deelgebied. Soms zijn verkleinde beelden uit referentieprojecten opgenomen als indicatie. Bekijk voor de leesbare versie van deze beelden de referentie.

Versterk landschappelijke karakteristiek

Maak relief & ondergrond weer sturend

Vergroot contrasten open & gesloten

Koester en ontwikkel bakens & zichten

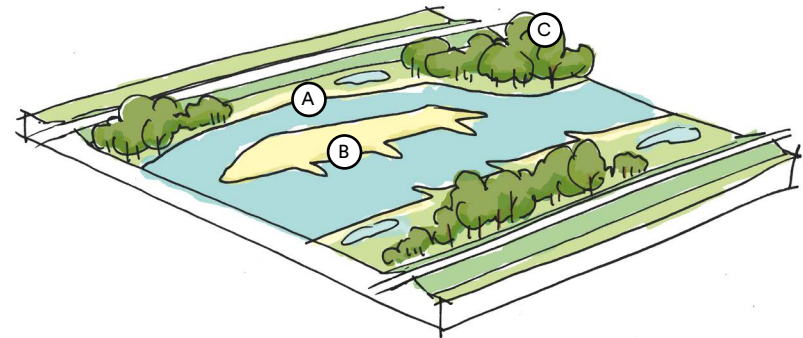
Ontwikkel grote wateren als structuurdragers

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

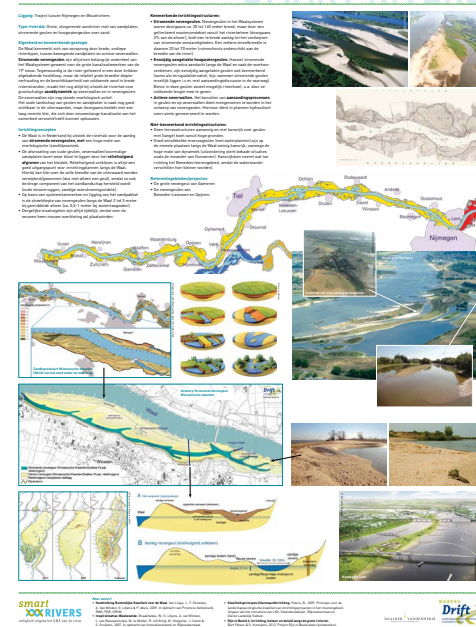
Bouw voort op het specifieke DNA van de Waal

- Ontwikkel de Uiterwaarden langs de Waal als een doorgaande samenhangende groenblauwe structuur, waarin functies als ecologie, hoogwaterafvoer en uitloopgebied op een logische wijze samenkomen.
- Sluit daarbij aan bij het grootschalige, stoere en wilde karakter van de Waal. Behoud en versterk de weidsheid en de zichtlijnen vanaf de dijk op de rivier. Creëer robuuste structuren, zoals grootschalige nevengeulen, grote oobossen die eilanden vormen in de ruimte en grote aaneengesloten ecologische beheereenheden.
- Zet in op het ontwikkelen van dynamische riviernatuur, zoals brede meestromende nevengeulen over zandige bodems, actieve rivierduinvorming, (hardhout)oobossen, rietmoerassen & vloedbossen (Benedenwaal) en stroomdalgraslanden, waarbij natuurlijke processen zoals overstromings- en getijdendynamiek, optimaal worden benut.
- Bouw voort op de onderscheidende karakteristieken (natuurlijke processen, microreliëf, maat & schaal) van de Waaltrajecten:
 - Bovenwaal/Gelderse Poort. Tussen Spijk en Nijmegen. O.a. weidse meanders, rivierkwel-gevoede hoogwatergeulen en uitslijpgeulen langs zandige oeverwallen, grote rivierduinen, zeer dynamische natuurlijke processen.
 - Middenwaal. Tussen Nijmegen en Zaltbommel. O.a. brede Uiterwaarden, voormalige strangen.
 - BenedenWaal/Merwede. Ten westen van Zaltbommel. O.a. smallere Uiterwaarden, invloed van getij: rietmoerassen en vloedbossen.
- Respecteer het riviergebonden erfgoed zoals voormalige steenfabrieken, oude dijken en kaden en defensiewerken en geef het waar mogelijk een nieuwe betekenis als recreatief object.

De Waal

Zandrivier van stromend water en bewegend zand

Poster DNA Waal. www.smartrivers.nl

- A. Dynamische riviernatuur met meestromende nevengeulen;
- B. Actieve rivierduinvorming;
- C. Grootschalige oobossen en stroomdalgraslanden.

Voor meer inspiratie en informatie:

- Waalweelde
- SMARTrivers.nl
- Handreiking Ruimtelijk Kwaliteit Waal
- Panorama Gelderse Rivieren

Panorama Gelderse Rivieren, West8 Landschapsarchitectuur

Versterk landschappelijke karakteristiek

Koester het erfgoed van Gelderland

Koester en ontwikkel bakens & zichten

Ontwikkel grote wateren als structuurdragers

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

Geef oude structuren nieuwe betekenis

Geef elke stad en dorp zijn eigen kleur

Versterk de recreatie & toegankelijkheid

Ontwikkelen van een multifunctionele stoere Waalbandijk
Door dijkversterkingen slim te koppelen met andere ruimtelijke ambities zoals natuurontwikkeling, recreatie, verstedelijking, energietransitie en versterking van landschap & cultuurhistorie ontstaat er een multifunctioneel dijklandschap.

1. De continue dijk: een slingerende hoge steile stoere dijk

Karakteristiek voor de Waaldijk is dat deze continue is langs de hele Waal. De dijk is ook in de toekomst, over de gehele lengte als een samenhangende lijn herkenbaar. De dijk heeft een doorgaand slingerend tracé, en kent overwegend een eenduidig dwarsprofiel met een smalle kruin en hoge, zo steil mogelijke taluds. De dijk heeft zo veel mogelijk een groene bloemrijke grasbekleding met ecologische waarden. Waar mogelijk wordt grond t.b.v. van de versterking lokaal gewonnen in combinatie met natuurontwikkeling in de uiterwaard.

2. De kleurrijke dijk: een gevarieerd dijklandschap

De dijk vormt de grens tussen het natuurlijk ingerichte Uiterwaardenlandschap en het binnendijkse agrarische cultuurlandschap met dorpen en steden. Zowel binnen- als buitendijks voert de dijk langs verschillende landschappen en structuren: oeverwallandschap, oude Waalgeulen, oud hoevigland, rivierduinen, strangen, dorpen en steden. Uitgangspunt is om per landschapstype en -structuur de onderscheidende karakteristieken te versterken. De veelkleurigheid (in sfeer, inrichting en gebruik) van de Waalbandijk wordt daardoor versterkt.

3. De verhalende dijk: versterken van de herkenbaarheid van het watererfgoed

De dijk is rijk aan (water)erfgoed: kolken, kleiwinputten, dijkstoelhuisjes, defensiewerken, dijkwoningen en rivierlandgoederen. Deze elementen vertellen het verhaal over het ontstaan van het Waallandschap: over de strijd tegen het water en het leven met de rivier. Uitgangspunt is het versterken van de herkenbaarheid van het watererfgoed.

4. De levendige dijk: de dijk als as voor ontwikkeling

Het recreatieve routenetwerk rondom de dijk wordt versterkt. De weg op de dijk wordt ingericht als een doorgaande herkenbare fietsroute, waarbij het gemotoriseerde verkeer 'te gast' is. Aantrekkelijke rust- en informatiepunten nodigen uit om te verblijven. Vanaf deze punten lopen wandelroutes de Uiterwaarden en het achterland in. Door bestaande en nieuw te ontwikkelen woon- en werklocaties rondom bestaande dorpen en steden te koppelen aan de dijk, wordt de functie van de dijk als podium voor het dagelijks leven versterkt. Denk daarbij aan (her)bouw van dijkwoningen, nieuwe waterfronten, horeca met zicht op de rivier en extra recreatieve toegangen van en naar de dijk.

Voor meer inspiratie en informatie:

- RKK Dijkverbetering Nederbetuwe
- Dijkenatlas (Lola)
- Ruimtelijk Perspectief Dijken Splitsingspuntengebied
- Gastvrije Waaldijk (OKRA)
- Dijkenkaart VeenenbosenBosch/Ferdinand van Hemmen
- www.deadaptievdijk.nl
- Panorama Gelderse Rivieren

Multifunctionele Waaldijk. www.deadaptievdijk.nl

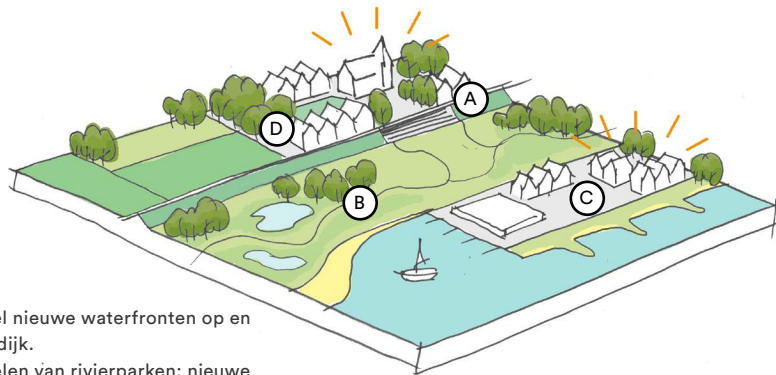
Versterk de relatie tussen stad/dorp en de rivier

Veel dorpen en steden zijn nog niet optimaal verbonden met de rivier. De relatie tussen de kernen en de rivier kan hier versterkt worden:

- Versterken en ontwikkelen nieuwe waterfronten op en langs de dijk.
- Ontwikkel rivierparken: de Uiterwaarden en de dijk zijn onderdeel van de openbare ruimte en het uitloopgebied; nieuwe routes naar de rivier en het toevoegen van recreatieve functies in de Uiterwaarden.
- Transformatie van verwaarloosde bedrijventerreinen langs de rivier tot aantrekkelijke woon/werklocaties en culturele hotspots (o.a. herbestemming van industrieel erfgoed en hoogwatervrije terreinen).
- Behoud en versterk zichtlijnen op (historische) waterfronten.

Voor meer inspiratie en informatie

- Ontwerp Tichelbeeksewaard, SAB
- Spiegelwaal, Nijmegen, H+N+S+ Landschapsarchitecten

- A. Ontwikkel nieuwe waterfronten op en langs de dijk.
- B. Ontwikkelen van rivierparken: nieuwe routes naar de rivier en recreatieve functies in de Uiterwaarden.
- C. Transformatie van verwaarloosde bedrijventerreinen.
- D. Versterken zichtlijnen op (historische) waterfronten.

Referentiebeeld Tichelbeeksewaard, Zutphen, door SAB

Referentiebeeld Stadsbalkon Tichelbeeksewaard, Zutphen, door SAB

Referentiebeeld Spiegelwaal, Nijmegen, door H+N+S+

Versterken ensemblewaarde en identiteit hoogwatervrije terreinen.

Ontwikkel hoogwatervrije terreinen (steenfabrieken, depots, restanten haventerrein of fabrieksterrein) als een herkenbaar ensemble in de Uiterwaarden met een eigen identiteit met respect voor het verleden. Hier in het bijzonder kunnen de voormalige steenfabrieken (steenovens en schoorsteen) ingericht worden als recreatieve pleisterplaats of als ecologische verblijfplaats (o.a. vleermuizen.) Oude tichelgaten kunnen worden ingericht als moerasnatuur en oude smalspoortracés kunnen een nieuwe betekenis krijgen als wandelroute.

Voorbeelden:

- Steenfabriek Timmermans Elst (Utrecht).
- Millinger Theetuin.

Referentie: Steenfabriek Timmermans Elst (Utrecht)

De Maas met bakenbomen en vrachtschepen (Bron: Lambert van Beusekom Gemeente Druten en Wijchen).

A wide river with a barge carrying a large pile of hay, with trees on the bank in the background.

Deelgebied Maas

Streekgids Land van Maas & Waal

Deelgebied

Motto: Oude maasmeanders langs gekanaliseerde rivier

Karakteristieke foto's

Zicht op de Standerdmolen bij Batenburg (Bron: Lambert van Beusekom Gemeente Druten en Wijchen).

De Uiterwaarden van de Maas in agrarisch gebruik (bron: Gemeente Druten en Wijchen).

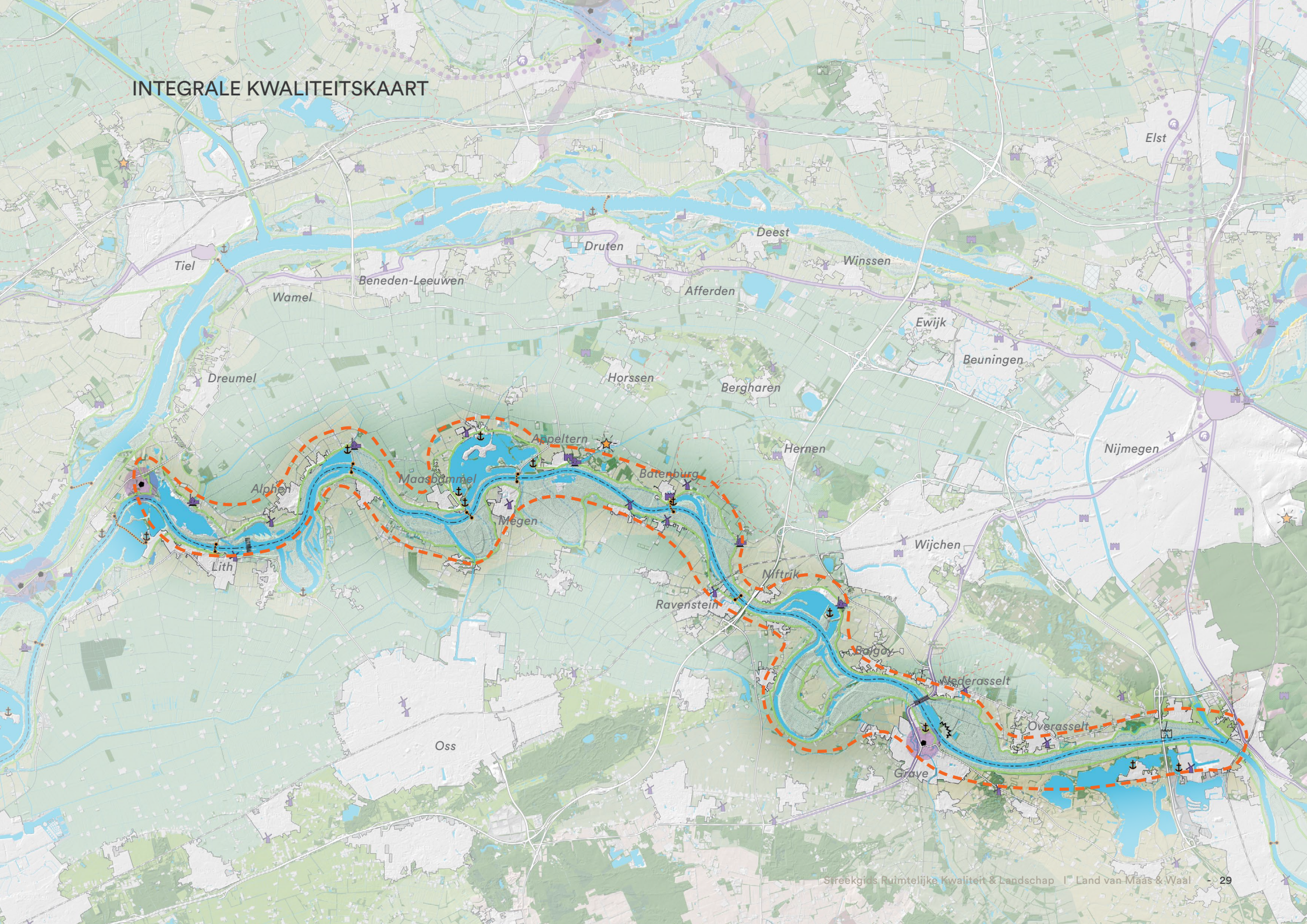
Legenda

Landschapstypen

	Veenontginning
	Polderlandschap
	Ingepolderde Uiterwaarden
	Oeverwallandschap
	Kommenlandschap
	Uiterwaardenlandschap
	Rivierweide
	Hooiontginningen
	Kampenlandschap
	Essen
	Natte heide en broekontginningen
	Droge hei en bosontginningen
	Zandverstuivingen
	Heide
	Bos
	Landgoed of buitenplaats

	Kassen
	Militair terrein
	Spoorlijn
	Voormalige spoorlijn
	Grote wegen
	Dijken
	Slapedijken/voormalige dijken
	Terp
	Stuw
	Gemaal
	Oud fabrieksterrein
	Oude windmolen
	Oude watermolen
	Kasteel of landhuis
	Beeldbepalende boerderij
	Motte/Schans/Burcht
	Verdwenen dorp
	Waardevolle open ruimte
	Historisch stadscentrum
	Rijksstraatweg
	LIMES met (vermoedelijke) forten of bewo- ningsplaatsen
	Linies met forten, verdedigingslijnen en inundatiegebieden
	Recreatieparken
	Toeristische attractie/Museum
	Jachthaven
	Veerpont

INTEGRALE KWALITEITSKAART

LANDSCHAPPELIJKE KARAKTERISTIEK

KERNKWALITEITEN

Gekanaliseerde regenrivier met afgesneden historische meanders

De Maas wordt, in tegenstelling tot de ook door gletsjers in de Alpen gevoede Rijn en Waal, alleen gevoed door neerslag. Hierdoor heeft de Maas een grote variatie in hoge en lage afvoer. Het is een gekanaliseerde rivier ('Lelyprofiel' vernoemd naar het plan van Cornelis Lely), met afgesneden meanders in de Uiterwaarden. De Maas staat benedenstrooms van de sluis bij Lith in open verbinding met de Noordzee, waardoor er hier sprake is van een kleine getijdenwerking. De interactie tussen het gekanaliseerde profiel met de consequente

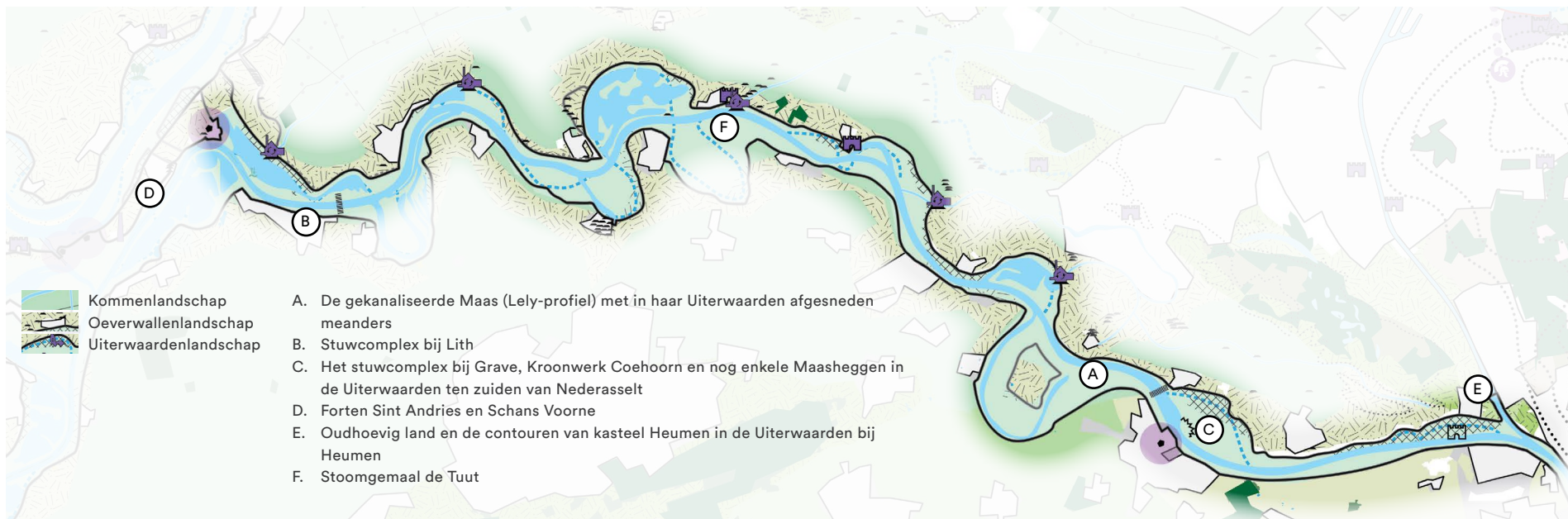
rijen bakenbomen (onderdeel van het Lely-profiel) en de historische relictten van de meanderende Maas is hét kenmerk van deze rivier.

Kleinschalig afwisselend Uiterwaardenlandschap

De Uiterwaarden van de Maas zijn, vergeleken met de Waal, een kleinschalige lappendeken van natuur- en cultuurlandschappen. De natuurwaarden zijn vooral verbonden aan de voormalige meanders, die deels in combinatie met zand- en grindwinning zijn omgevormd tot waterrijke gebieden. De Maas heeft smalle uiterwaarden, met uitzondering van plekken waar de oude meanders liggen.

Watererfgoed in de uiterwaard

Het uiterwaardenlandschap van de Maas is mede gevormd door continue strijd tegen het water en de klei-, zand- en grindwinning van de laatste decennia. Langs de dijk vinden we historische kleiwinputten en oudhoevig land (uitgedijkt land). De stuwcomplexen bij Lith en Nederasselt en verschillende gemalen langs de dijk vormen industrieel erfgoed. Kastelen en vestingwerken liggen op strategische posities langs de rivier, zoals Schans de Voorn, Fort St. Andries en de contouren van Kroonwerk Coehoorn en van voormalig kasteel Heumen. In de Uiterwaarden ten zuiden van Nedersasselt liggen nog enkele 'maasheggen'.

OPENHEID, BESLOTENHEID & RUIMTEBELEVING

KERNKWALITEITEN

Winterbed van de rivier als aaneengeschaalde open ruimte

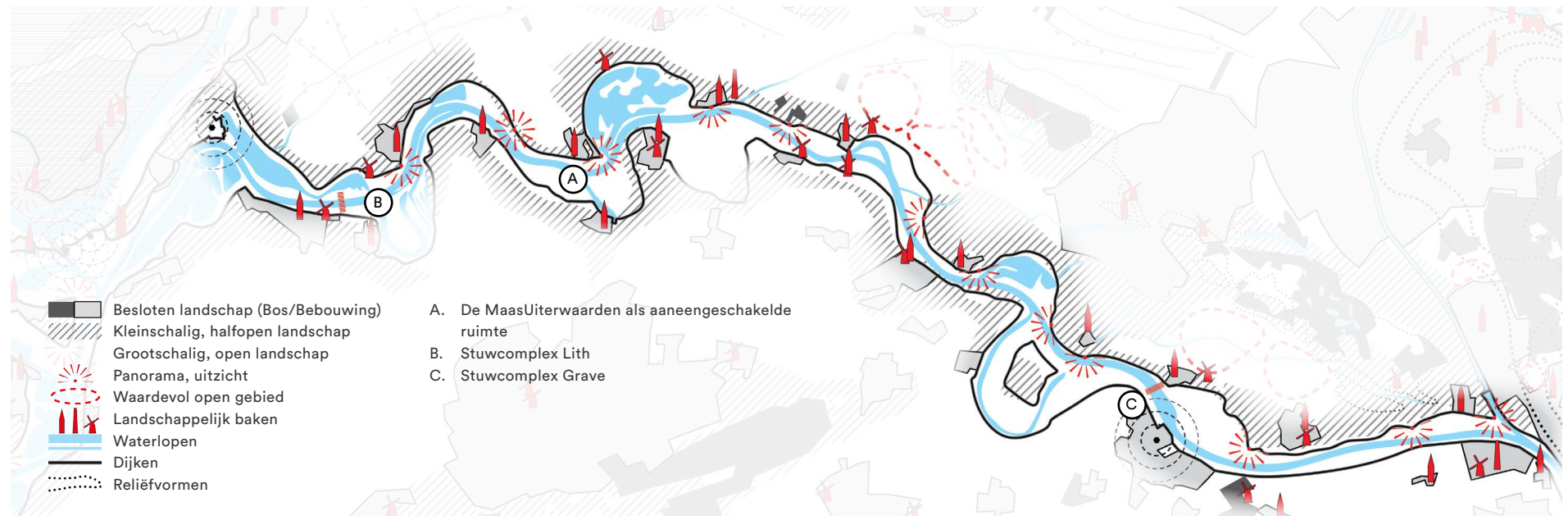
De Uiterwaarden van de Maas zijn een opeenvolging van min of meer open ruimtes, met hier en daar bosjes en hagen en op enkele plekken grotere ooibossen. Het zomerbed van de rivier als langgerekte slingerende ruimte rijgt ze aan elkaar. De ruimte wordt aan weerszijden begrensd door de dijken.

Rivierpanorama's vanaf de dijk

De slingerende Maasdijk raakt regelmatig de rivier en biedt dan fraaie rivierpanorama's.

Bakens in het landschap

De bakens in het gebied worden gevormd door kerktorens van de maasdorpen en enkele molens aan de dijk. Daarnaast vormen de werken van de stuwcomplexen bij Lith en Grave (inclusief brug) bijzondere bakens in het gebied.

ORDENENDE STRUCTUREN

KERNKWALITEITEN

Lelyprofiel met bakenbomen

De Maas is een gekanaliseerde rivier met een zogenaamd Lelyprofiel. De rivier heeft overal ongeveer dezelfde breedte en aan weerszijden staan direct aan de rivier bakenbomen. Dit geeft een Maas een strakke vorm met een sterk ordenende werking, die in contrast staat met de meer natuurlijke afgesneden meanders.

Afgesneden meanders

De meanderende oude loop van de Maas is nog grotendeels herkenbaar aanwezig, zoals in de Uiterwaarden

bij Niftrik, Batenburg, Maasbommel en Greffeling.

Slingerend dijklint

De Maasdijken zijn aanzienlijk kleiner dan de Waaldijken en hebben een slingerend tracé, als gevolg van dijkerugleggingen en dijkdoorbraken in het verleden. De dijk tekent zich duidelijk af in het landschap. Het is een bloemrijke dijk met hoge ecologische waarden. In de brede kleinschalige zone rond de dijk vindt men buitendijkse voormalige kleiwinputten/oudhoevig land, beplantingen, bijzonder veel waardevolle

bebouwing op de dijk en (agrarische)erven langs de binnenzijde van de dijk.

Afgedamde verbinding Waal en Maas

In het uiterste westen van het gebied hebben de Waal en Maas ooit in open verbinding gestaan. Dit is nog zichtbaar in de dorpspolderstructuren en het laaggelegen gebied tussen Fort Voorne en de Maasdijk, met hiertussen een historische overlaat. In de 20e eeuw maakte de Herewaardense Afsluitdijk definitief een eind aan het contact tussen Maas en Waal hier.

STAD-LANDRELATIES

KERNKWALITEITEN

Historische kernen aan de rivier

De dorpen liggen in een regelmatig ritme met hun historische kernen vaak aan de dijk. Het gebied heeft een beperkt stedelijke dynamiek en ligt grotendeels op afstand van de doorgaande infrastructuur.

Maas als recreatierivier

De Maas is in vergelijking tot de Waal een echte recreatierivier. Het is er relatief rustig met beroepsvaart en in de afgesneden meanders en door de grind- zand- en kleiwinning ontstane meren is het water rustig. Tussen

Appeltern en Maasbommel ligt het grootschalige waterrecreatiegebied de Gouden Ham met grote parken met verblijfsrecreatie en jachthavens. Verder liggen er jachthavens langs de Maas bij Batenburg, Niftrik en Heumen.

Dijk als drager recreatieve hoofdstructuur

De steden en dorpen worden recreatief verbonden door routes over de dijken. Langs de dijk en in de historische dorpscentra liggen pleisterplaatsen en rustpunten voor fietsers en wandelaars. Haaks op de dijk liggen recre-

atieve verbindingen naar het binnenland van het land van Maas en Waal en naar de overkant van de rivier, door middel van pontjes. Er is een recreatieve zonering van luwe en toegankelijke Uiterwaarden.

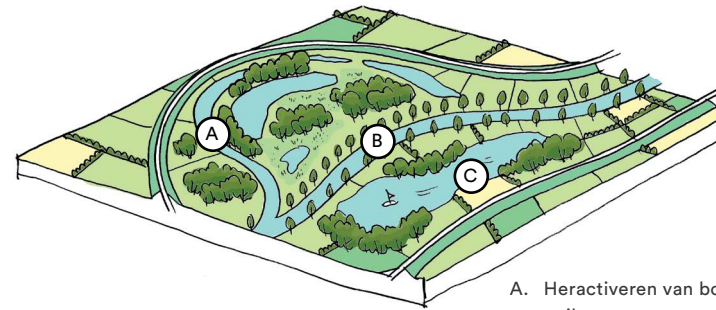
ONTWIKKELDOELEN & -PRINCIPES

De generieke ontwikkeldoelen voor Gelderland, zoals beschreven in de Koepelgids, zijn vertaald naar onderstaande ontwikkelprincipes voor het deelgebied. Soms zijn verkleinde beelden uit referentieprojecten opgenomen als indicatie. Bekijk voor de leesbare versie van deze beelden de referentie.

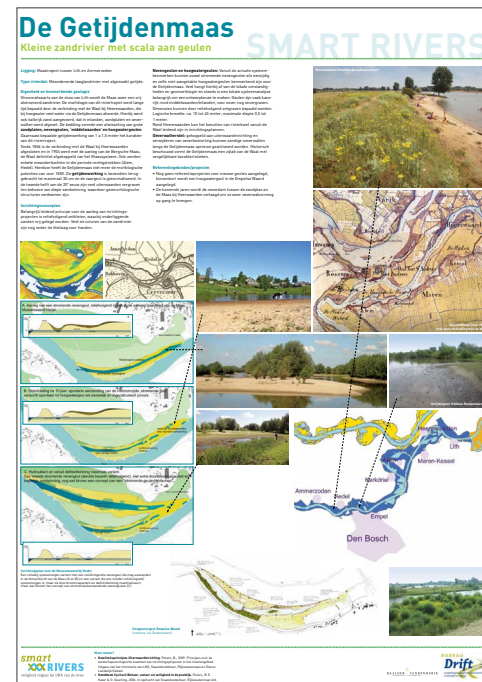

Bouw voort op het specifieke DNA van de Maas

- Ontwikkel de Uiterwaarden langs de Maas als een doorgaande samenhangende groenblauwe structuur, waarin functies als ecologie, landbouw, hoogwaterafvoer en uitloopgebied op een logische wijze zijn gecombineerd. Zet in op herinrichting van de zandwinlocaties tot waardevolle natuurgebieden i.c.m. recreatief gebruik.
- Versterk de Maas als een 'natuurgedragen' landschap. Versterk het contrast tussen het man-made Lelyprofiel en de oude boogmeanders. Heractiveer de oude boogmeanders door deze uit te graven, deels aan te sluiten op de Maas en ontwikkelen van gebiedsspecifieke natuur zoals oobossen en stroomdalgraslanden. Behoudt en versterk tegelijkertijd de kenmerken van het Lely-profiel met zijn bakenbomen.
- Door in te zetten op rivierverruiming is minder dijkverhoging nodig en kunnen waardevolle dorpsgezichten beter worden behouden.
- Ontwikkel de voormalige overlaten tussen Rossum en het Land van Maas & Waal als ecologische verbinding tussen Maas en Waal.
- Markeer de historische dorpspolderstructuren, ontwikkel de forten Voorn en Nieuw Sint Andries en maak de voormalige rivierverbinding toeristisch beleefbaar. Ontwikkel de Van Heemstraweg als 'scenic route' tussen de twee rivieren.
- Bouw voort op de onderscheidende karakteristieken (natuurlijke processen, microreliëf, maat & schaal van de verschillende Maastrajecten:
 - Bedijkte Maas. Tussen Mook en Lith. Gestuwde en gekanaliseerde rivier geflankeerd door afgesneden meanders en moerasgeulen.
 - Getijde Maas. Tussen Lith en Ammerzoden. Genormaliseerde meanderende laagland rivier met afgezwakt getij en een scala aan geulen.

- A. Heractiveren van boogmeanders met oobossen, moerassen en stroomdalgraslanden;
- B. Lely-profiel met bakenbomen;
- C. Ontwikkel voormalige zandwinlocaties tot waardevolle natuurgebieden, in combinatie met recreatief medegebruik.

Poster DNA Maas. www.smartrivers.nl

Voor meer inspiratie en informatie:

- SMARTRivers.nl
- Ontwerplaboratorium Rivieren
- Voorkeursstrategie Bedijkte Maas Gebiedsvisie (Strootman)
- Panorama Gelderse Rivieren

Panorama Gelderse Rivieren, West8 Landschapsarchitectuur

Verstrek landschappelijke karakteristiek

Koester het erfgoed van Gelderland

Koester en ontwikkel bakens & zichten

Ontwikkel grote wateren als structuurdragers

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

Geef oude structuren nieuwe betekenis

Geef elke stad en dorp zijn eigen kleur

Verstrek de recreatie & toegankelijkheid

Ontwikkelen van een multifunctionele Maasdijk

Door dijkversterkingen slim te koppelen met andere ruimtelijke ambities zoals natuurontwikkeling, recreatie, verstedelijking energietransitie en versterking van landschap & cultuurhistorie ontstaat er een multifunctioneel dijklandschap.

1. De continue dijk: een slingerende hoge steile dijk

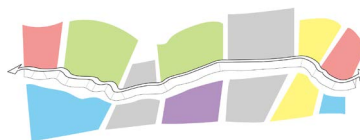
De dijk is ook in de toekomst, over de gehele lengte als een samenhangende lijn herkenbaar. De dijk heeft een doorgaand slingerend tracé, en kent overwegend een eenduidig dwarsprofiel met een smalle kruin en groene zo steil mogelijke taluds. De dijk heeft zo veel mogelijk een groene bloemrijke grasbekleding met ecologische waarden. Waar mogelijk wordt grond t.b.v. van de versterking lokaal gewonnen in combinatie met natuurontwikkeling in de uiterwaard.

2. De kleurrijke dijk: een gevarieerd dijklandschap

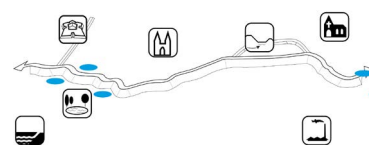
Zowel binnen als buitendijks voert de dijk langs verschillende landschappen en structuren: oeverwallandschap, oude maasmeanders, oud hoevigland, rivierduinen, strangen, dorpen en steden. Uitgangspunt is om per landchapstype en -structuur de onderscheidende karakteristieken te versterken. De veelkleurigheid (in sfeer, inrichting en gebruik) van de Maasdijk wordt daardoor versterkt.

1. Continue dijk

2. Kleurrijke dijk

3. Verhalende dijk

4. Levendige dijk

3. De verhalende dijk: versterken herkenbaarheid van het watererfgoed

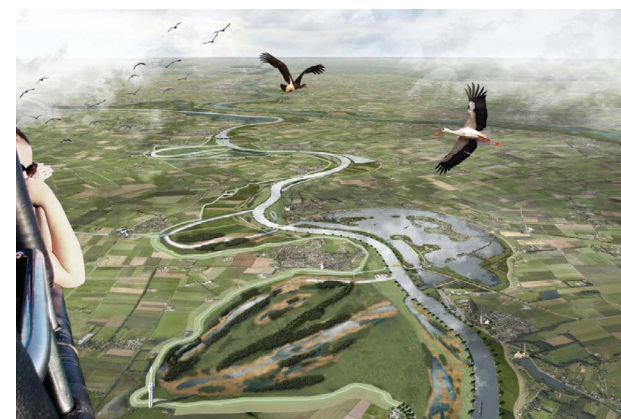
De dijk is rijk aan (water)erfgoed: kolken, kleiwinputten, dijkstoelhuisjes, defensiewerken, dijkwoningen en rivierlandgoederen. Karakteristiek voor de Maasdijk is dat er relatief veel bebouwing op de dijk staat, waardevolle dorpsgezichten aan de dijk liggen en dat de dijk deels beplant is. Deze elementen vertellen het verhaal over het ontstaan van het Maaslandschap: over de strijd tegen het water en het leven met de rivier. Uitgangspunt is het versterken van de herkenbaarheid van het watererfgoed.

4. De levendige dijk: dijk als as voor ontwikkeling

Het recreatieve netwerk rondom de dijk wordt versterkt. De weg op de dijk wordt ingericht als een doorgaande herkenbare fietsroute, waarbij het gemotoriseerde verkeer 'te gast' is. Aantrekkelijke rust- en informatiepunten nodigen uit om te verblijven. Vanaf deze punten lopen wandelroutes de Uiterwaarden en het achterland in. Door bestaande en nieuwe te ontwikkelen woon- en werklocaties rondom bestaande dorpen en steden te koppelen aan de dijk wordt de functie van de dijk als podium voor het dagelijks leven versterkt. Denk daarbij aan (her)bouw van dijkwoningen, nieuwe waterfronten, horeca met zicht op de rivier en extra recreatieve toegangen van en naar de dijk.

Voor meer inspiratie en informatie:

- Ruimtelijk Kwaliteitskader Verkenning Ravenstein-Lith (Strootman Landschapsarchitecten),
- Dijkenatlas (Lola),
- Dijkenkaart Veenbos/Bosch/Ferdinand van Hemmen

Project Meanderende Maas: gebiedsontwikkeling van dijkversterking en uiterwaardvergraving

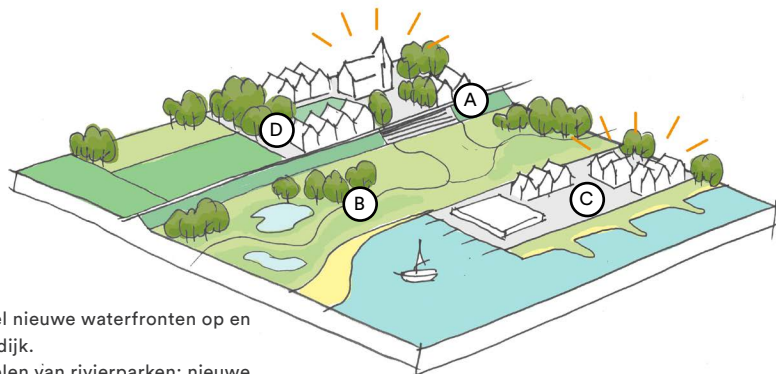
Versterk de relatie tussen stad/dorp en de rivier

Veel dorpen en steden zijn nog niet optimaal verbonden met de rivier. De relatie tussen de kernen en de rivier kan hier versterkt worden:

- Versterken en ontwikkelen van nieuwe waterfronten op en langs de dijk;
- Ontwikkel rivierparken: Uiterwaarden en de dijk als onderdeel van de openbare ruimte/het uitloopgebied; nieuwe routes naar de rivier en het toevoegen van recreatieve functies in de Uiterwaarden;
- Transformatie van verwaarloosde bedrijventerreinen langs de rivier tot aantrekkelijke woon/werklocaties en culturele hotspots (o.a. herbestemming van industrieel erfgoed en hoogwatervrije terreinen);
- Behoudt en versterk zichtlijnen op (historische) waterfronten.

Voor meer inspiratie en informatie

- Ontwerp Tichelbeeksewaard, SAB
- Spiegelwaal, Nijmegen, H+N+S+ Landschapsarchitecten

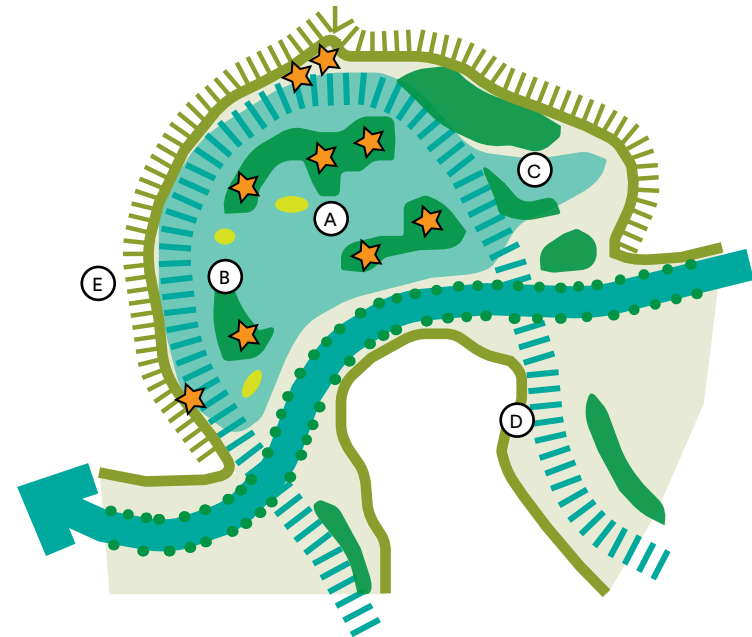
- A. Ontwikkel nieuwe waterfronten op en langs de dijk.
- B. Ontwikkelen van rivierparken: nieuwe routes naar de rivier en recreatieve functies in de Uiterwaarden.
- C. Transformatie van verwaarloosde bedrijventerreinen.
- D. Versterken zichtlijnen op (historische) waterfronten.

Verbeteren inpassing recreatiegebied Gouden Ham

Ontwikkelen van het recreatiegebied Gouden Ham als een vanzelfsprekend onderdeel van het Uiterwaardenlandschap van de Maas, door:

- Hoogwaardige recreatieve voorzieningen met maximale verbinding met het water: adaptief bouwen, zichtlijnen op het water, hoogwaardige architectuur, groene natuurlijke uitstraling;
- Verbeteren landschappelijke inpassing recreatieve voorzieningen d.m.v. beplanting (bijvoorbeeld gebiedseigen ooibossen);
- Mix van recreatie en natuur(ontwikkeling): zonering van het gebied.
- Versterken herkenbaarheid oude meanderbogen.
- Versterken kleinschaligheid en groen karakter van de dijkzone.

Ruimtelijk Perspectief Gouden Ham

De Ruimtelijke Perspectieven zijn bedoeld om te inspireren en te prikkelen. Ze geven een suggestie voor hoe het zou kunnen zijn, maar zijn niet bindend.

- A. Hoogwaardige watergerelateerde recreatieve voorzieningen.
- B. Landschappelijke inpassing d.m.v. ooibossen.
- C. Mix van natuur en recreatie: zonering.
- D. Versterken herkenbaarheid oude meanderbogen.
- E. Versterken kleinschaligheid en groen karakter dijkzone.

De Grote Wetering in de enorme open ruimte van het ruilverkavelingslandschap, bron: BoschSlabbers

Deelgebied Maas & Waal West

Streekgids Land van Maas & Waal

Deelgebied Maas & Waal West

Motto: Groot kommenlandschap tussen Maas en Waal

Karakteristieke foto's

Rechte en beplante wegen in het ruilverkavingslandschap bij Alphen, bron: BoschSlabbers

Smal oeverwallenlandschap langs de Doorbraakdijk, bron: Google Streetview

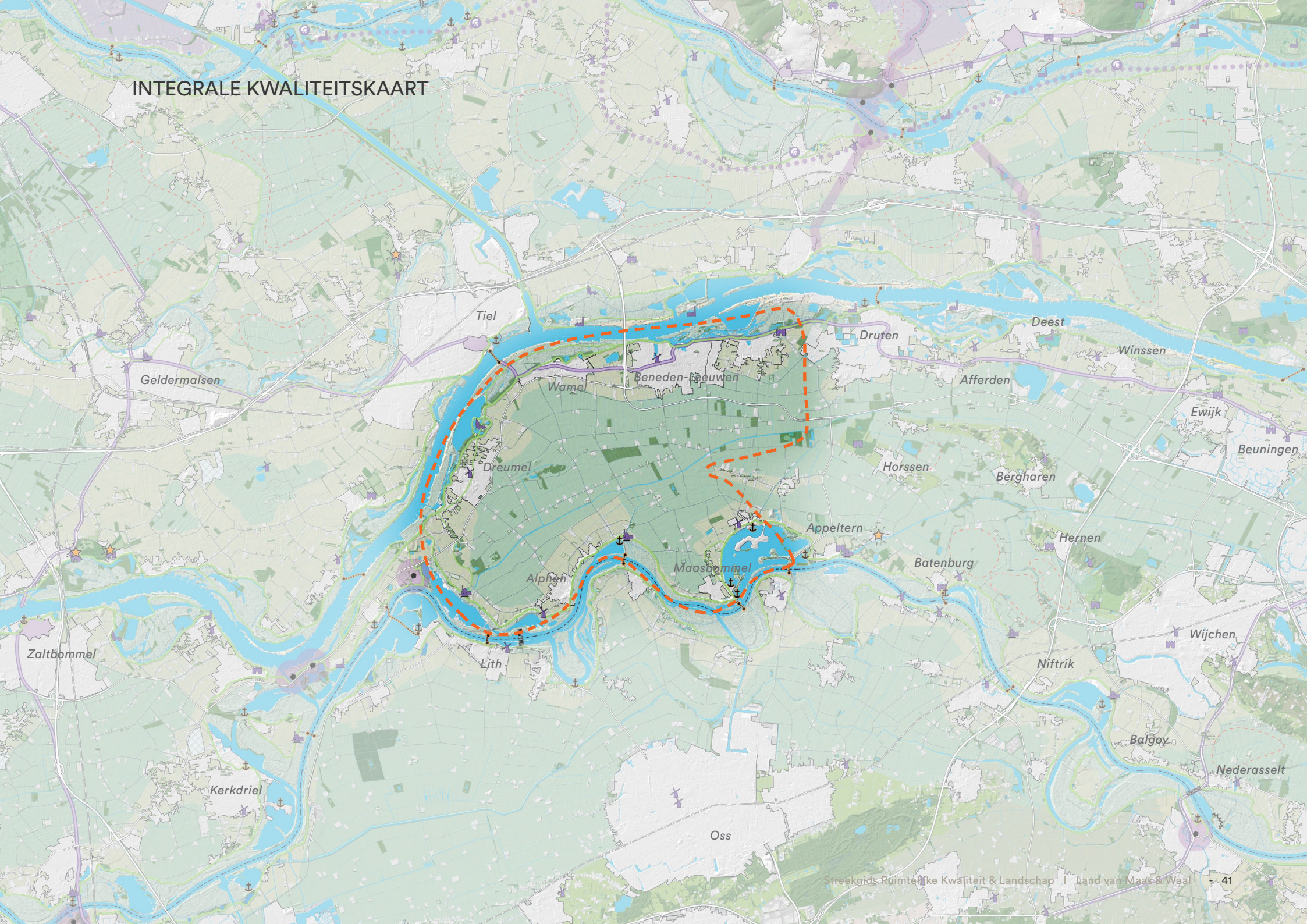
Legenda

Landschapstypen

	Veenontginning
	Polderlandschap
	Ingepolderde Uiterwaarden
	Oeverwallandschap
	Kommenlandschap
	Uiterwaardenlandschap
	Rivierweide
	Hooiontginningen
	Kampenlandschap
	Essen
	Natte heide en broekontginningen
	Droge hei en bosontginningen
	Zandverstuivingen
	Heide
	Bos
	Landgoed of buitenplaats

	Kassen
	Militair terrein
	Spoorlijn
	Voormalige spoorlijn
	Grote wegen
	Dijken
	Slaperdijken/voormalige dijken
	Terp
	Stuw
	Gemaal
	Oud fabrieksterrein
	Oude windmolen
	Oude watermolen
	Kasteel of landhuis
	Beeldbepalende boerderij
	Motte/Schans/Burcht
	Verdwenen dorp
	Waardevolle open ruimte
	Historisch stadscentrum
	Rijksstraatweg
	LIMES met (vermoedelijke) forten of bewoningsplaatsen
	Linies met forten, verdedigingslijnen en inundatiegebieden
	Recreatieparken
	Toeristische attractie/Museum
	Jachthaven
	Veerpont

INTEGRALE KWALITEITSKAART

LANDSCHAPPELIJKE KARAKTERISTIEK

KERNKWALITEITEN

Oeverwallen en grote kommen

Het gebied kent een heldere opbouw met langs de rivieren hoger gelegen zavelige oeverwallen, met daartussen een laag gelegen grootschalig kommen-landschap met een zwaardere kleibodem. Langs de Waal zijn de oeverwallen breder en hoger dan langs de Maas. Bij Heerewaarden raken de Maas en Waal elkaar net niet.

Kleinschalig oeverwallenlandschap

Het landschap op de oeverwallen is kleinschalig en heeft een rijke afwisseling van dorpen, buurtschappen en verspreide bebouwing, boomgaarden, singels, en gras- en bouwlanden. Het oeverwallenlandschap wordt gekenmerkt door een afwisseling van open en besloten gebieden. Doordat men vroeger de hogere delen van de oeverwal volgde, is er een onregelmatig slingerend kavel-, wegen- en slotenpatroon ontstaan. De dorpen liggen als een kralensnoer op de oeverwallen.

Grote aaneengesloten kom tussen de oeverwallen langs Maas en Waal

In het uitgestrekte gebied tussen de oeverwallen van de Waal en de Maas liggen de lager gelegen komgronden. De kommen kennen hier een kenmerkend ruilverkavelingslandschap, met lange rechte beplante wegen en boerderijstraten.

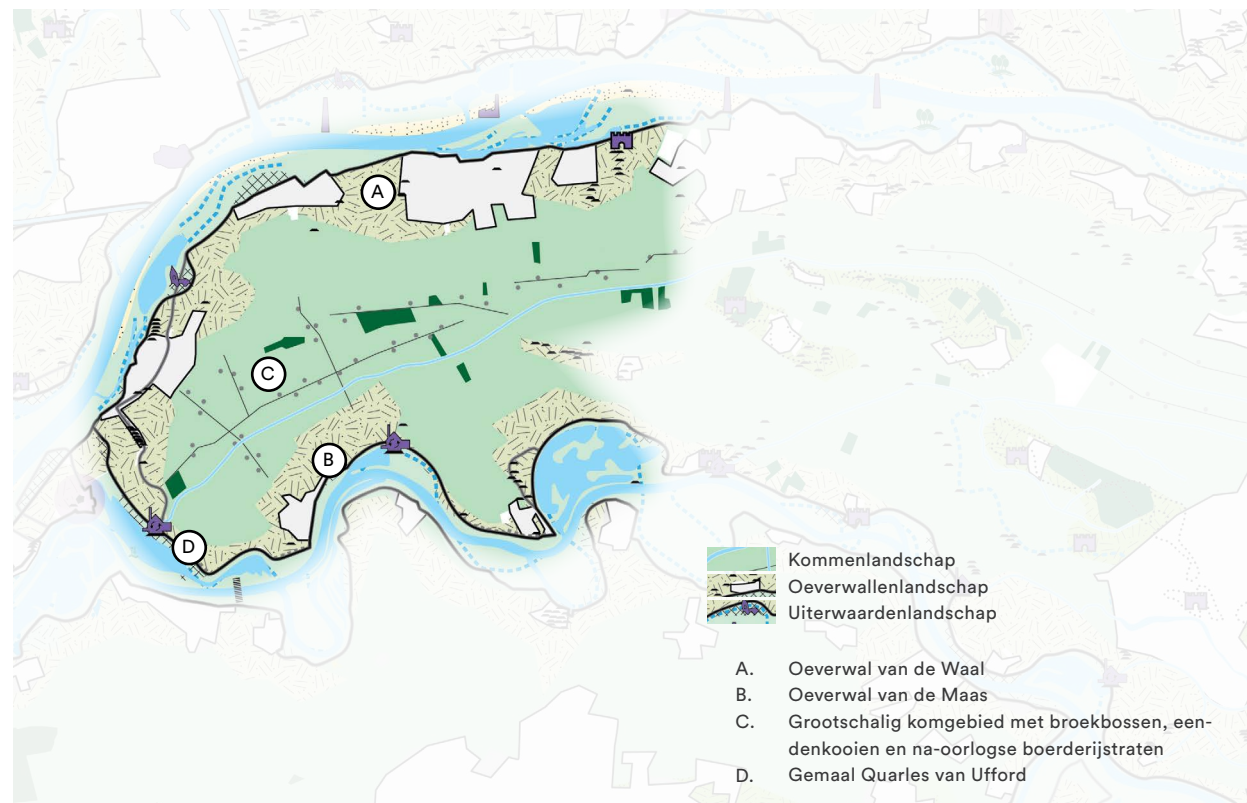
Dit gebied was één van de eerste ruilverkavelingen in het rivierengebied en heeft een grootschalig agrarisch landschap van weidebouw met enkele broekbossen en eendenkooien. Het landschap heeft een duidelijke oost-

west richting, met grootschalig en rationeel verkavelingspatroon.

(Water)erfgoed

In het gebied is de strijd tegen het water nog zichtbaar in het landschap in de vorm van dorpspolderstructuren met (dwars)dijken, achterkades, weteringen, sluizen,

wielen, vluchtheuvels en donken. Ook de na-oorlogse ruilverkavelingsboerderijen, met specifieke bouwstijl en erfbeplanting en het Gemaal Quarles van Ufford hebben inmiddels erfgoedwaarde. Het oude Huis te Leeuwen en de bestaande broekbossen en eendenkooien zijn in de ruilverkaveling specifiek bewaard gebleven als cultuurhistorische elementen.

OPENHEID, BESLOTENHEID & RUIMTEBELEVING

KERNKWALITEITEN

Zeer groot aaneengesloten open komgebied van Waal tot Maas

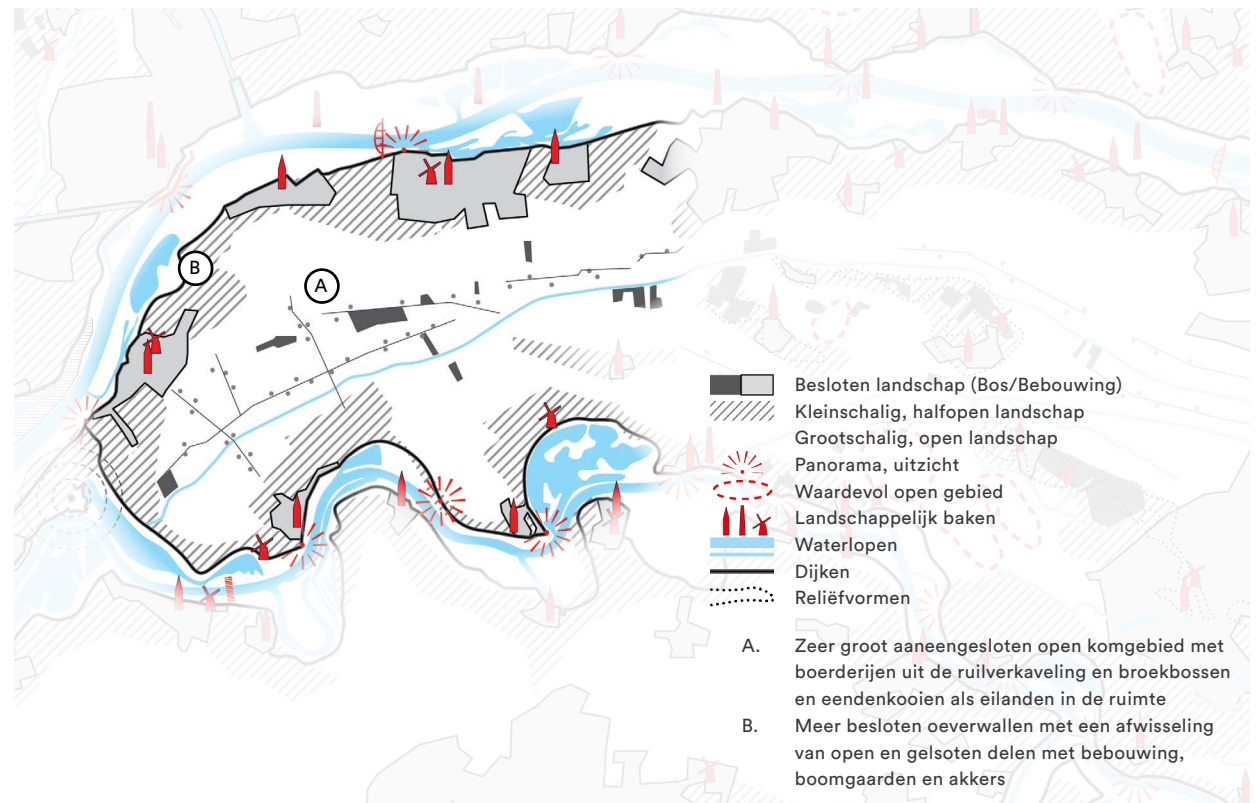
De komgronden in het middendeel van het gebied zijn zeer open en weids. Het land is voornamelijk in gebruik als weiland en langs de wegen staan populieren en essenlanen. De openheid van het gebied is waardevol, maar in de tijd van de wederopbouw was er veel meer laanbeplanting dan in het huidige beeld. De boerderijen met erfbeplanting, de broekbossen en de eendenkooien liggen als eilanden in de ruimte.

Open middengebied vormt contrast met de omliggende besloten stroomruggen langs Maas en Waal

De oeverwallen vormen van oudsher de bewoningsplekken in het gebied. Hier liggen de dijken, dorpen, verspreide boerderijen, boomgaarden en akkers. De oeverwallen kennen een afwisseling tussen open en beslotenheid langs de dijk.

Landschappelijke bakens

De kerktorens van de dorpen en enkele molens in het gebied vormen herkennings- en oriëntatiepunten aan de horizon en hebben zo een baken-effect in het landschap.

ORDENENDE STRUCTUREN

KERNKWALITEITEN

De Grote Wetering door het hart van de kom

De Grote Wetering is de grootste wetering van het Land van Maas en Waal en watert het hele noordelijke deel af op de Maas bij Moordhuizen. De wetering bestond al voor de ruilverkaveling, maar is verbreed en recht gelegd, om de afwatering te verbeteren. De Grote Wetering vormt een belangrijke ecologische verbinding.

Slingerend dijklint

De Maas- en Waaldijk liggen als een éénduidige continue lijn door het landschap op de oeverwal en hebben altijd al een sterk structurerende werking. De dijk vormt de scherpe grens tussen buiten- en binnendijks en vormde historisch ook de belangrijkste wegenstructuur en ontwikkelingslijn. In contrast met of haaks op de oost-west richting van de rivierdijken lagen historisch de dwarsdijken in noord-zuidrichting en de zijkades als symbolen voor de strijd tegen het water, maar deze zijn veelal in de ruilverkaveling verloren gegaan.

Boerderijstraten

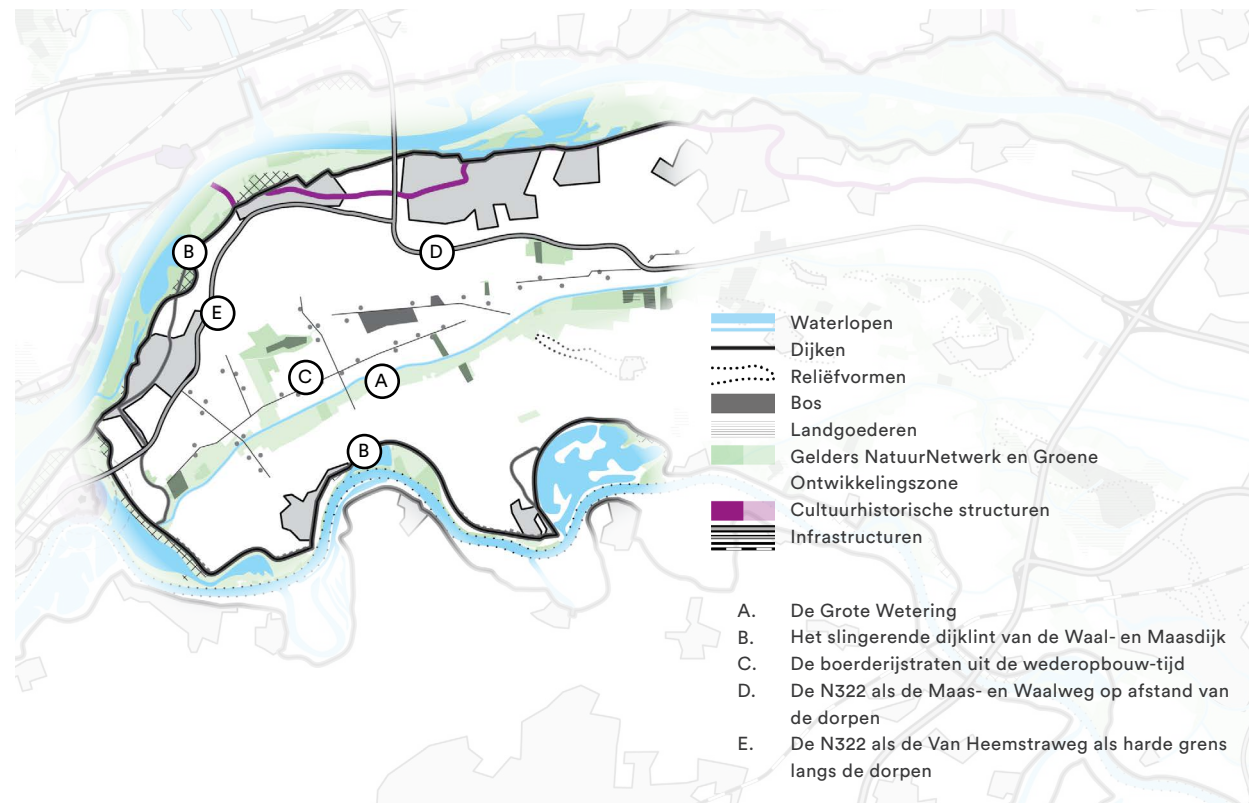
De lange rechte boerderijstraten liggen in het hele Land van Maas en Waal, maar zijn vooral in dit deelgebied structuurbepalend. In de ruilverkaveling van de wederopbouwperiode na de tweede wereldoorlog zijn boerderijen die oorspronkelijk op de oeverwallen lagen, naar het midden van de komgebieden verplaatst. De boerderijen liggen op karakteristieke wijze ritmisch verdeeld aan de lange rechte straat.

De Maas en Waalweg in combinatie met natuurontwikkeling

De N322 vormt een regionale oost-westverbinding langs de dorpen op de oeverwal van de Waal tussen Nijmegen en Zaltbommel. Ten zuiden en oosten van Beneden-Leeuwen ligt de weg vrij in het landschap als de Maas- en Waalweg. Ten westen van het dorp volgt

de weg het oude tracé van de Van Heemstraweg en vormt zo een harde begrenzing van de dorpen.

Langs de Maas en Waalweg is natte natuur ontwikkeld in de laaggelegen kom.

STAD-LANDRELATIES

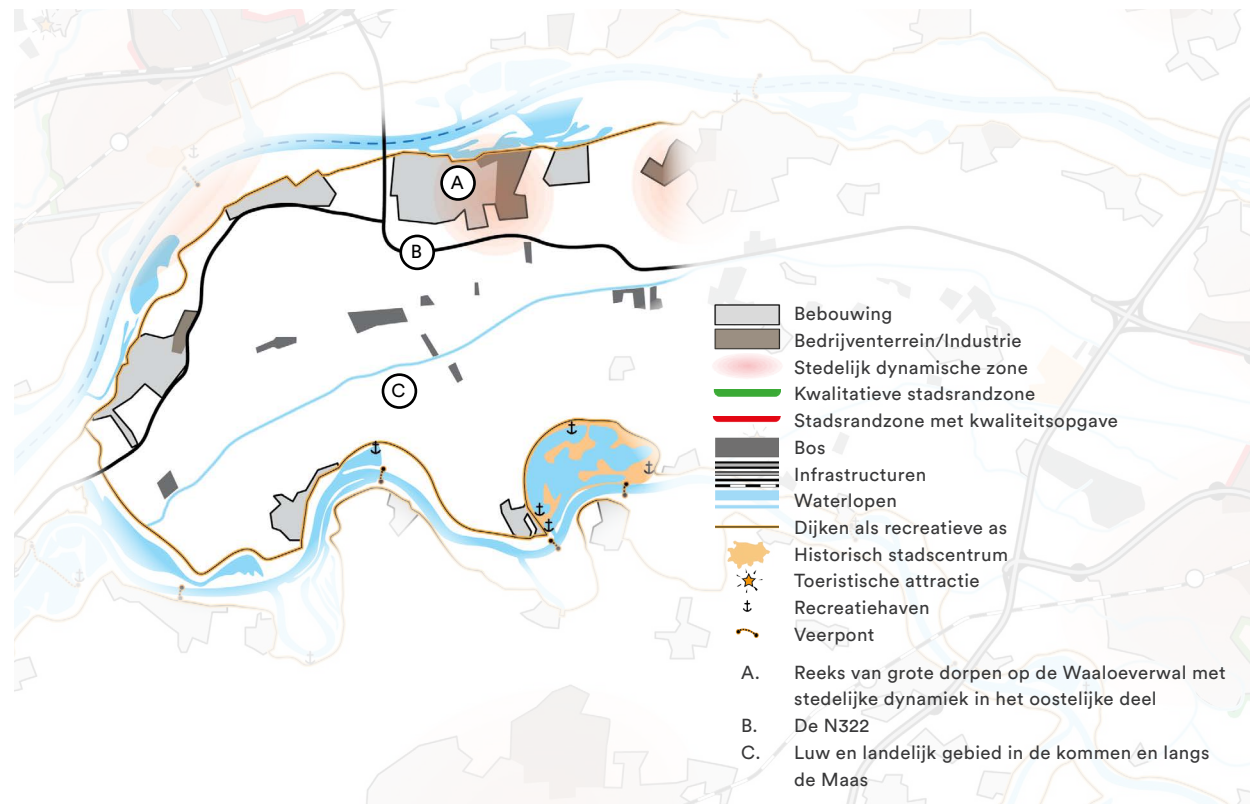
KERNKWALITEITEN

Reeks van langgerekte grotere dorpen langs de Waal

Over het algemeen is Land van Maas en Waal-West een landelijk rivierengebied, met een sterk verweven uitstraling van agrarisch cultuurlandschap en kleinschalige verstedelijking. Op de oeverwal van de Waal ligt de reeks grote dorpen Dreumel, Wamel, Beneden-Leeuwen en net buiten het gebied Druten. In het westen liggen nog grote landelijke gebieden tussen de dorpen, maar naar het oosten toe groeien de dorpen steeds meer naar elkaar. Er vindt verdichting en verdoezing tussen de dorpen plaats wat zorgt voor een barrièrewerking. Ook groeien de dorpen met bedrijvigheid naar de N322, wat zorgt voor een minder fraaie entree naar het dorp vanaf de weg. Het binnenland van de kommen en de dorpen langs de Maas zijn zeer luw en landelijk.

Dijken als drager van de recreatieve hoofdstructuur

De dijken in het gebied vormen de dragers van het recreatieve netwerk. Ze vormen de verbinding tussen de verschillende dorpen en steden. Haaks op de dijken liggen verbindingen naar het achterland en de overkant van de rivier in de vorm van pontjes. Aan de dijk liggen pleisterplaatsen/ rustpunten voor recreanten.

ONTWIKKELDOELEN & -PRINCIPES

De generieke ontwikkeldoelen voor Gelderland, zoals beschreven in de Koepelgids, zijn vertaald naar onderstaande ontwikkelprincipes voor het deelgebied. Soms zijn verkleinde beelden uit referentieprojecten opgenomen als indicatie. Bekijk voor de leesbare versie van deze beelden de referentie.

Versterk landschappelijke karakteristiek

Maak relief & ondergrond weer sturend

Vergroot contrasten open & besloten

Verdedig en versterk de rust & stilte

Koester en ontwikkel bakens & zichten

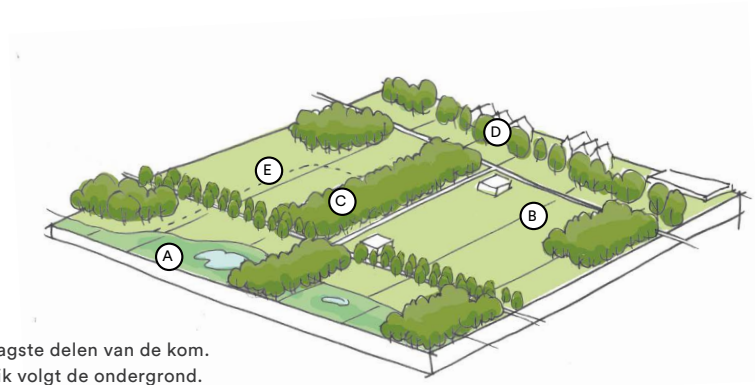
Ontwikkel kleine waterlopen als fijn netwerk

Versterk herkenbaarheid van de kommen: Onderscheidend grondgebruik en inrichting

In het deelgebied bevindt zich een aaneengeloten kommengebied dat (van oudsher) gekenmerkt worden door opgaande broekbossen, grienden en moerassen. De inrichting en grondgebruik van deze kommen vormt een contrast met de meer organische en kleinschalig ingerichte landschappen van de oeverwal.

Uitgangspunt is het versterken van het onderscheid tussen de kom en de omliggende landschappen:

- Vernatten van de laagste delen van de kom, waarbij invulling wordt gegeven aan klimaat-, water- en natuuropgaven;
- Het grondgebruik volgt de natuurlijke omstandigheden. Functies zoals broekbossen, grienden, waterberging in de natste delen, extensieve landbouw op de iets hogere delen;
- Afwisseling van open en meer besloten delen ('open kamers'). Zichtlijnen over het landschap respecteren;
- Versterken van het recreatieve netwerk door de kom.

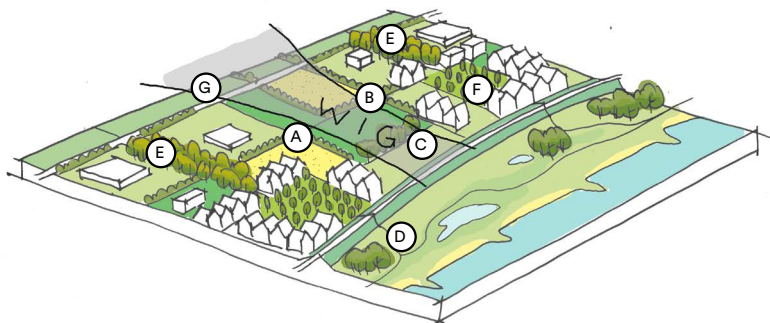

- A. Vernatten laagste delen van de kom.
- B. Grondgebruik volgt de ondergrond.
- C. Afwisseling van open en meer besloten delen ('kamers').
- D. Inpassing van de randen.
- E. Versterken recreatief netwerk door de kom.

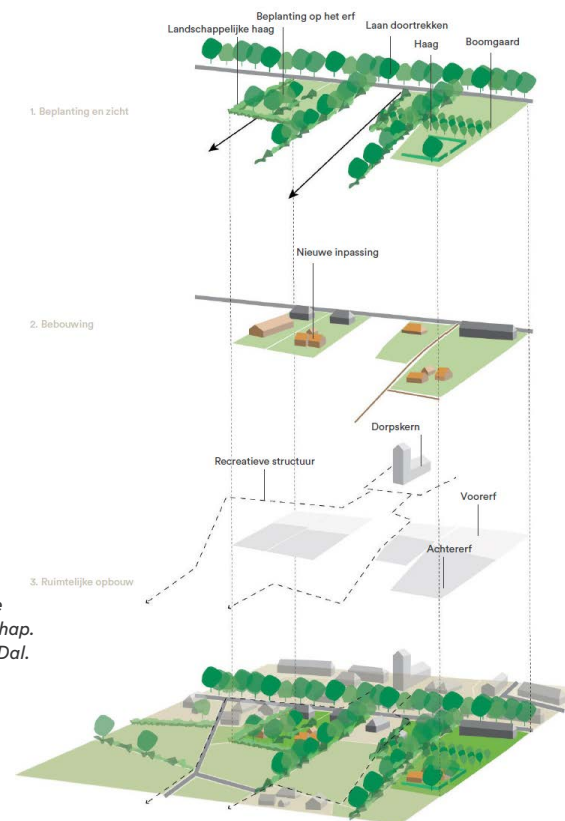
Versterk het landschapsmozaïek van de oeverwal:

- Zet in op een aantrekkelijke mix van grondgebruiksfuncties en sferen die bijdragen aan het versterken van het landschapsmozaïek;
- Voorkom het aan elkaar groeien van de dorpen door het ontwikkelen van 'groene wiggen' tussen de dorpen met ruimte voor landbouw, natuur, recreatie en incidentele bebouwing;
- Versterk de kleinschaligheid en afwisseling van het landschap door aanleg en beheer van groene gebiedseigen landschapselementen zoals lanen, singels, boomgaarden, erfbeplantingen en bosschages en versterk daarmee de biodiversiteit;
- Bouw voort op de organisch gegroeide opzet van het landschap met slingerende wegen en onregelmatige verkaveling;
- Versterk de recreatieve toegankelijkheid. Verbind de dorpen met de rivier en de kommen in het achterland.

- A. Veelkleurig palet aan landelijke functies.
- B. Aanleg en beheer van kleinschalige landschapselementen.
- C. Ontwikkelen van 'groene wiggen' tussen de dorpen.
- D. Versterk de recreatieve toegankelijkheid.
- E. Geef vorm aan de dorpsentrees.
- F. Behoud het lommerijke karakter van de kernen.
- G. Zorg voor een passende overgang naar de kom.

- Geef vorm aan de nieuwe stads- en dorpsentrees langs de N322. Geef de kernen een passend gezicht naar de weg met een afwisseling van groen en bebouwing;
- Versterk het lommerijke karakter van de dorpen door het behoud van kleine weidepercelen en boomgaarden in de kernen en het ontwikkelen van groene rafelige dorpsranden met een afwisseling van kleine rode ontwikkelingen en groen gebieden;
- Weghalen van storende bebouwing/ oude kassen op kwetsbare plekken;
- Zorg voor een mooie landschappelijke overgang naar de komgebieden, waarin de landschappelijke gradiënt van droog naar nat herkenbaar wordt gemaakt.

Voorbeeld van een zachte groene overgang tussen kern en landschap.
(bron: voorbeeldenboek Berg en Dal.

(Her)ontwikkeling agrarische erven

Uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen zoals functieverandering of uitbreiding, is dat er wordt voortgebouwd op de specifieke karakteristieken van de verschillende (historische) erven, zoals in dit deelgebied de T-boerderij en de ruilverkavelingsboerderij. Daarbij dient onderscheid te worden gemaakt in drie schaalniveaus:

Landschap

Bestaande, uit te breiden en nieuwe erven dienen zich te voegen naar de historisch gegroeide erfstructuur langs de wegen; straatvorming van aaneengesloten linten van erven moet worden voorkomen. Erven liggen vanoudsher verankerd in het landschap doormiddel van beplantingen, wegen en paden, inclusief de open ruimtes tussen deze elementen. Nieuwe ontwikkelingen op en rondom het erf worden gecombineerd met het ontwikkelen van passende landschappelijke structuren zoals lanen, houtwallen, boomgaarden en voetpaden.

Erf

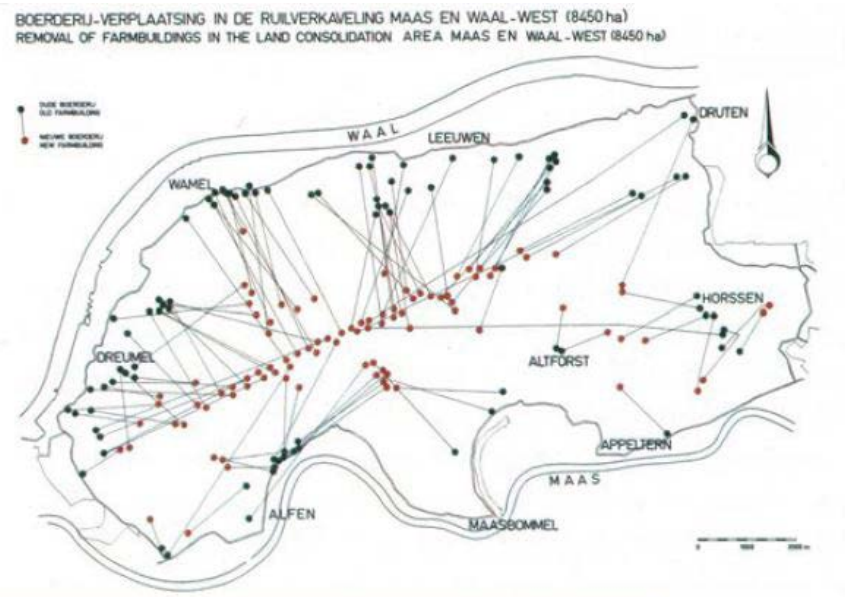
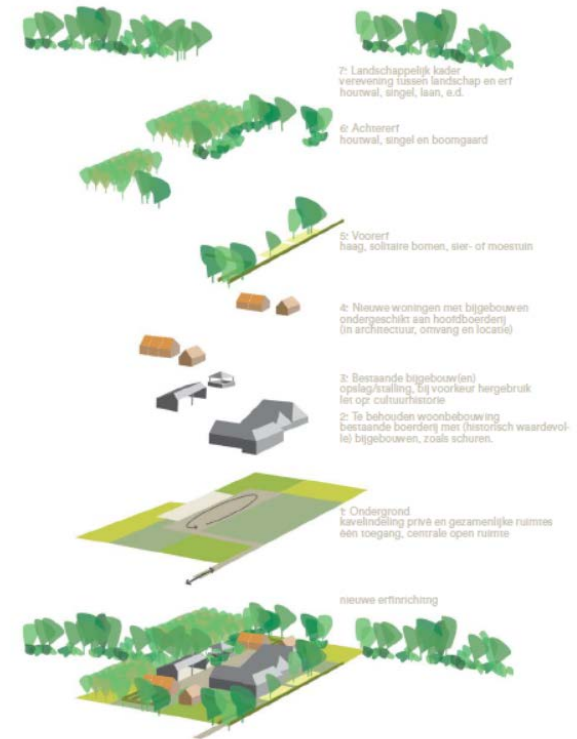
Gebouwen en beplanting vormen een samenhangend ensemble, één erf met een agrarische structuur. Nieuwe gebouwen dienen te passen binnen de karakteristieke stedenbouwkundige opzet van het erf. Het erf is aan alle zijden voorzien van een passende erfbeplanting met een onderscheid tussen de voor- en achterkant van het erf.

Gebouw

De gebouwen (hoofdboerderij, bijgebouwen, stallen en schuren) vormen qua architectuur en materiaalgebruik een eenheid met een agrarisch karakter. Er bestaat een afleesbare hiërarchie tussen de gebouwen; de bijgebouwen, stallen en schuren zijn in vorm, kleurgebruik en materiaal ondergeschikt aan de (historische) hoofdboerderij.

Voor meer inspiratie en informatie:

Geef het rivierenlandschap speling voor een nieuwe vooruitgang! Henk van Blerck
Leren van Lochem
Voorbeeldenboek Berg en Dal
Landschap op de kaart, Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Maak relief & ondergrond weer sturend

Ontwikkel kleine waterlopen als fijn netwerk

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

Versterk de recreatie & toegankelijkheid

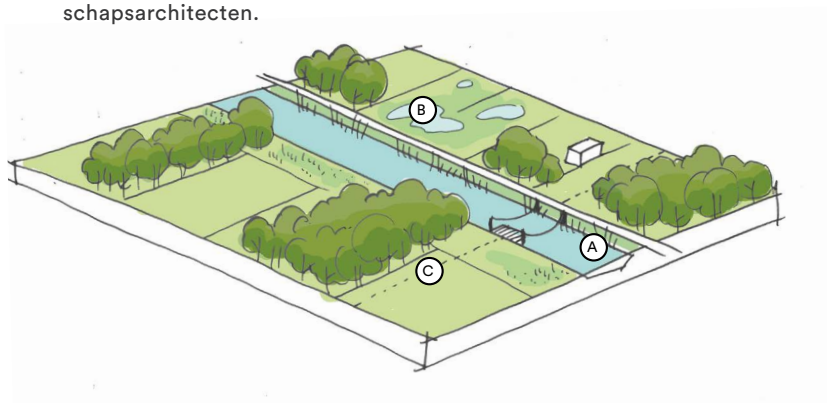
De Grote Wetering als snoer van groene parels

De Grote Wetering loopt als gegraven waterloop door het laagste deel van de kom. Ze vormt de belangrijkste ontwateringsstructuur, maar is niet overal goed beleefbaar. Er ligt een kans om de wetering meer manifest te maken als structuurdragers van de kom, in combinatie met natuur-, klimaat- en wateropgaven:

- Maak van de Grote Wetering een robuuste structuur door aan weerszijden een brede zone te ontwikkelen als waterbergingsgebied in combinatie met natuurontwikkeling, als broekbossen of rietvelden. Kies hierbij bewust voor lage of opgaande natuur, passend in het landschap;
- Behoudt het rechte, gekanaliseerde karakter van de Grote Wetering als gegraven waterloop en behoud de aanliggende verkavelingsstructuur;
- Ontwikkel recreatieve routes langs de Grote Wetering met aansluitingen naar de kernen op de oeverwallen.

Voor meer inspiratie en informatie:

- Ambitie en Samenwerking Boven-Linge, VeenenbosenBosch landschapsarchitecten.

- A. Behoudt het rechte, gekanaliseerde karakter van de Grote Wetering.
- B. Waterbergingsgebieden rond de Grote Wetering in combinatie met natuurontwikkeling.
- C. Recreatieve routes langs en haaks op de Grote Wetering.

Het kommengebied langs de Maas en Waalweg met op de achtergrond de rivierduinen van Bergharen, bron: BoschSlabbers

An aerial photograph of a two-lane road with a green-painted lane on the left. A white van is driving in the green lane, and several cars are in the other lane. The road is flanked by green fields and a line of trees in the distance under a clear sky.

Deelgebied Oeverwal en kom van Beuningen

Streekgids Land van Maas & Waal

Deelgebied Oeverwal en kom van Beuningen

Motto: Grootste kommen tussen verstedelijkte oeverwal en rivierduinen

Karakteristieke foto's

Komgebied Beuningen (Lambert van Beusekom Gemeente Druten en Wijchen).

Kleinschalig landschap op de oeverwal met de kerk van Winssen op de achtergrond, bron: BoschSlabbers

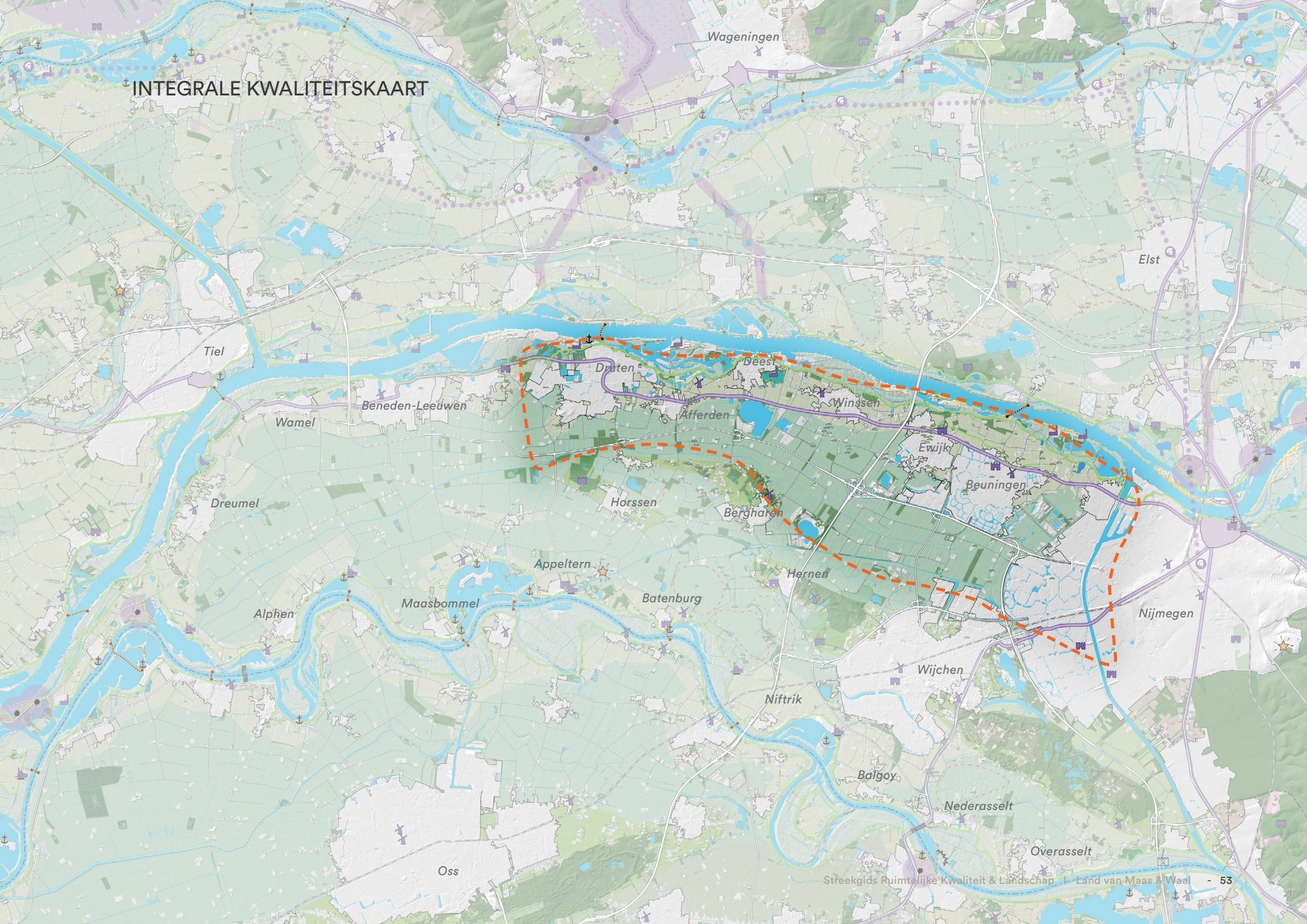
Legenda

Landschapstypen

	Veenontginning
	Polderlandschap
	Ingepolderde Uiterwaarden
	Oeverwallandschap
	Kommenlandschap
	Uiterwaardenlandschap
	Rivierweide
	Hooiontginningen
	Kampenlandschap
	Essen
	Natte heide en broekontginningen
	Droge hei en bosontginningen
	Zandverstuivingen
	Heide
	Bos
	Landgoed of buitenplaats

	Kassen
	Militair terrein
	Spoorlijn
	Voormalige spoorlijn
	Grote wegen
	Dijken
	Slaperdijken/voormalige dijken
	Terp
	Stuw
	Gemaal
	Oud fabrieksterrein
	Oude windmolen
	Oude watermolen
	Kasteel of landhuis
	Beeldbepalende boerderij
	Motte/Schans/Burcht
	Verdwenen dorp
	Waardevolle open ruimte
	Historisch stadscentrum
	Rijksstraatweg
	LIMES met (vermoedelijke) forten of bewoningsplaatsen
	Linies met forten, verdedigingslijnen en inundatiegebieden
	Recreatieparken
	Toeristische attractie/Museum
	Jachthaven
	Veerpont

INTEGRALE KWALITEITSKAART

LANDSCHAPPELIJKE KARAKTERISTIEK

KERNKWALITEITEN

Brede oeverwallen en grote kommen

Het gebied kent een heldere opbouw met langs de Waal hoger gelegen zavelige oeverwallen, met ten zuiden daarvan een laag gelegen grootschalig kommen-landschap met een zwaardere kleibodem.

Kleinschalig oeverwallenlandschap

Het landschap op de oeverwallen is kleinschalig en heeft een rijke afwisseling van dorpen, buurtschappen en verspreide bebouwing, boomgaarden, singels, gras- en bouwlanden en van oudsher enkele landgoederen. Het oeverwallenlandschap wordt gekenmerkt door een afwisseling van open en besloten gebieden. Doordat men vroeger de hogere delen van de oeverwal volgde, is er een onregelmatig slingerend kavel-, wegen- en slotenpatroon ontstaan. De dorpen liggen als een kra- lensnoer op de oeverwallen.

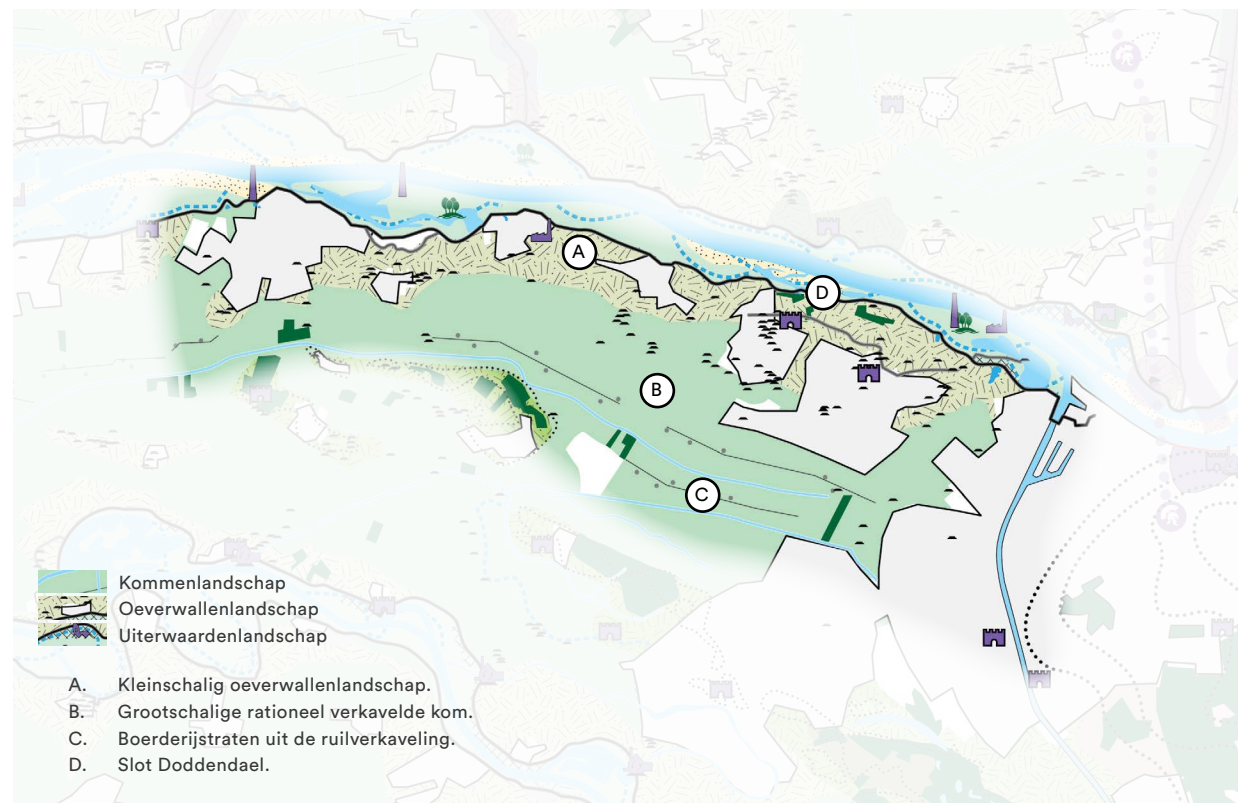
Grootschalige rationeel verkavelde kom

Tussen de oeverwal en de rivierduinen in het zuiden ligt een lager gelegen kommenlandschap. Dit gebied was één van de eerste ruilverkavelingen in het rivierenge- gebied en heeft een grootschalig agrarisch landschap met voornamelijk grasland, lange rechte weteringen, (af en toe) beplante wegen, boerderijstraten en nog enkele broekbosjes. Het landschap heeft een duidelijke oost- west richting, met grootschalig en rationeel verkave- lingspatroon.

(Water)erfgoed

In het gebied is de strijd tegen het water nog zichtbaar in het landschap in de vorm van dorpspolderstructuren

met (dwars)dijken, achterkades, weteringen, sluizen, wielen, vluchtheuvels en donken. Ook de na-oorlogse ruilverkavelingsboerderijen, met specifieke bouwstijl en erfbeplanting hebben inmiddels erfgoedwaarde. Daarnaast ligt op de oeverwal bij Ewijk het kleine land- goed Slot Doddeldael.

OPENHEID, BESLOTENHEID & RUIMTEBELEVING

KERNKWALITEITEN

Waardevol (middel)groot open komgebied van Beuningse- en Winssensche Veld

Het komgebied tussen de stedelijke bebouwing van Beuningen, Nijmegen en Wijchen is visueel open. In het gebied valt opgaande beplanting erg op. Er is consequent bij elke aansluiting en overgang van de snelweg beplanting aangebracht.

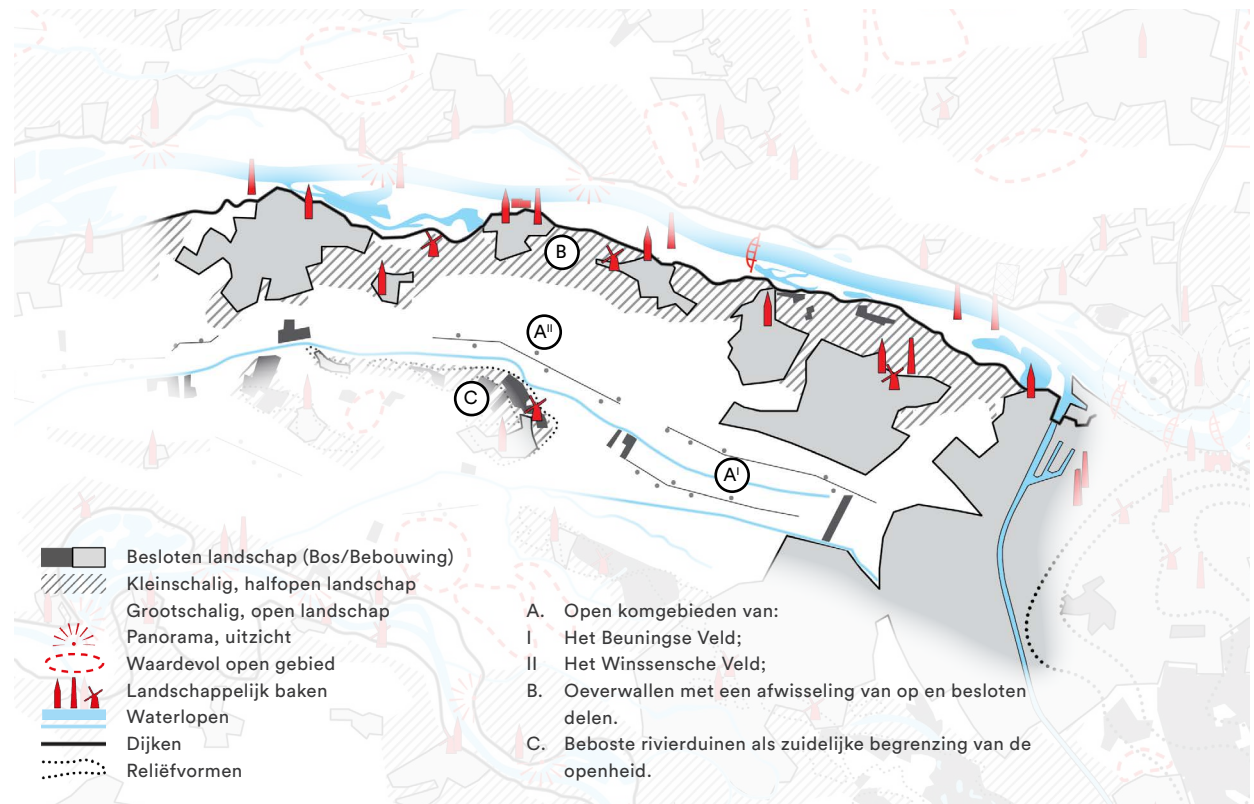
Open midden gebied vormt contrast met de omliggende oeverwal en rivierduinen

De oeverwallen vormen van oudsher de bewoningsplekken in het gebied. Hier liggen de dijken, dorpen, verspreide boerderijen, boomgaarden en akkers en de oeverwallen kennen een afwisseling tussen open en beslotenheid langs de dijk.

De rivierduinen langs de zuidelijke grens van het gebied zijn bebost of bebouwd en staan zo, samen met de oeverwallen, in sterk contrast met de open komgronden.

Landschappelijke bakens

De kerktorens van de dorpen en enkele molens in het gebied vormen herkennings- en oriëntatiepunten aan de horizon en hebben zo een baken-effect in het landschap. Ook de beboste rivierduinen zijn van ver in het gebied te zien.

ORDENENDE STRUCTUREN

KERNKWALITEITEN

De weteringen en leigraven door het hart van de kom

Historisch onderdeel van de ontwateringsstructuur zijn de weteringen en leigraven. De Oude wetering sluit aan op de Grote wetering in Land van Maas en Waal West en de Nieuwe wetering loopt tussen de reeks van rivierduinen door naar het gemaal bij Appetern. In het landschapsplan van de ruilverkaveling heeft de beplanting langs de wetering(en) een parkachtige beplanting.

Slingerend dijklint

De Waaldijk loopt als een eenduidige continue lijn door het landschap op de oeverwal. De rivierdijk vormt de scherpe grens tussen buiten- en binnendijks en vormde historisch ook de belangrijkste wegenstructuur en ontwikkelingslijn. Haaks op de oost-west richting van de rivierdijken liggen de historische dwarsdijken in noord-zuidrichting en de zijkades als symbolen voor de strijd tegen het water.

Van Heemstraweg als doorgaande weg op oeverwal

De na-oorlogse Van Heemstraweg ligt op korte afstand van de dorpen van oost naar west op de oeverwal. De weg volgt deels het tracé van oude wegen op de oeverwal. De dorpen hebben zich sinds de komst van de weg ontwikkeld richting de weg, deels met bedrijventerreinen.

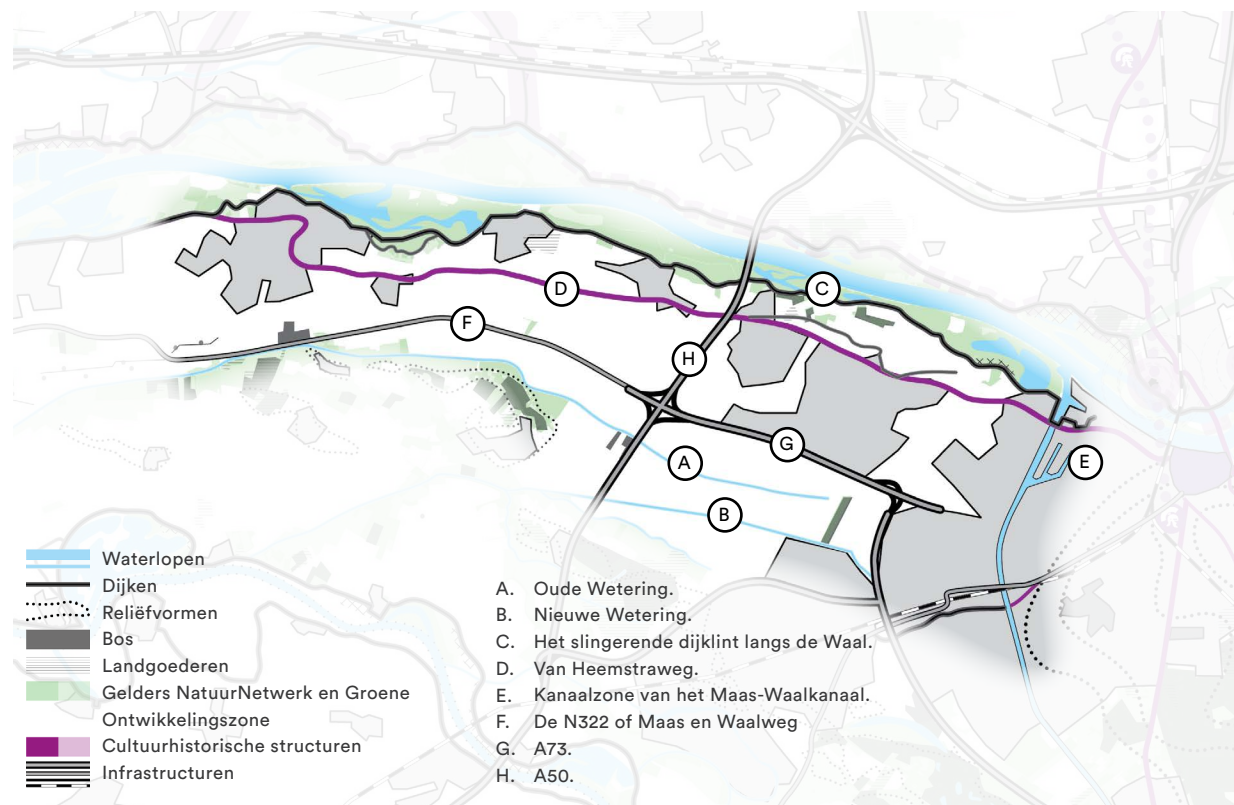
Kanaalzone Nijmegen als groenblauwe structuur door de stad

Het Maas-Waalkanaal vormt een stevige structuur binnen de stad Nijmegen. De zone aan weerszijde van het kanaal is stevig beplant. Het sluizencomplex bij Weurt vormt een markant punt.

Snelwegen en N322

De N322 vervangt de Van Heemstraweg als doorgaande weg langs de dorpen op de oeverwal. De weg vormt de regionale oost-west verbinding tussen Nijmegen en Zaltbommel en gaat na knooppunt Ewijk over in de snelweg A73. Deze loopt langs de stadsrand van Nijmegen en Beuningen, gekoppeld aan stedelijke

ontwikkeling. De A50 loopt haaks op de landschappelijke opbouw van oost-west lopende oeverwallen en rivierduinen.

STAD-LANDRELATIES

KERNKWALITEITEN

Verstedelijking vooral op de oeverwal met Beuningen en Druten als grotere plaatsen

De kernen in het gebied zijn sterk verbonden met het stedelijk gebied van Nijmegen en de stedelijke druk van de stad is merkbaar, vooral bij Beuningen. De dorpen op de oeverwal groeien steeds meer naar elkaar toe en de stukken landschap tussen de dorpen in, zijn van steeds grotere waarde. Bij Druten liggen bedrijventerreinen langs de Van Heemstraweg.

Stedelijke ontwikkelingen (woonwijken, bedrijventerreinen) gekoppeld aan A73

De A73 zorgt voor een goede bereikbaarheid van het gebied en dit heeft in Beuningen gezorgd voor grote stedelijke uitbreidingen van woonwijken en bedrijventreinen tot aan de A73.

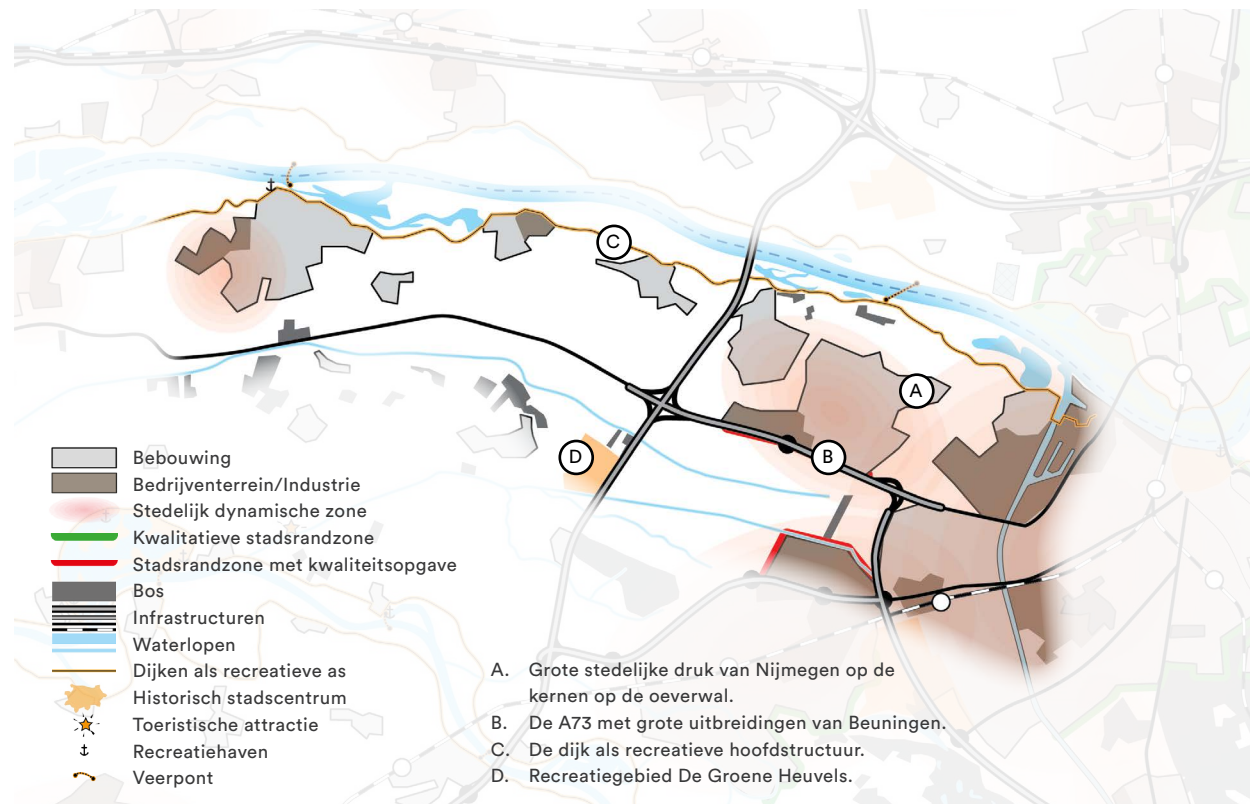
Watergebonden bedrijvigheid Kanaalzone Nijmegen

Rondom de het sluiscomplex van Weurt is sprake van watergebonden bedrijvigheid.

Dijken als drager recreatieve hoofdstructuur

Het oeverwallenlandschap vormt het voornaamste uitloopgebied vanuit de kernen in het gebied. De dijk vormt hierin de drager van het recreatieve netwerk en verbindt de verschillende kernen met elkaar. Langs de dijk liggen verschillende rustpunten en pleisterplaatsen.

Het recreatiegebied De Groene Heuvels vormt een concentratie van recreatievoorzieningen in het gebied, met een vakantiepark, camping, klimbos, zwemstranden en ruimte voor festivals.

ONTWIKKELDOELEN & -PRINCIPES

De generieke ontwikkeldoelen voor Gelderland, zoals beschreven in de Koepelgids, zijn vertaald naar onderstaande ontwikkelprincipes voor het deelgebied. Soms zijn verkleinde beelden uit referentieprojecten opgenomen als indicatie. Bekijk voor de leesbare versie van deze beelden de referentie.

Versterk
landschappelijke
karakteristiek

Maak relief &
ondergrond
weer sturend

Vergroot
contrasten open
& besloten

Verdedig en versterk
de rust & stilte

Koester en
ontwikkel
bakens & zichten

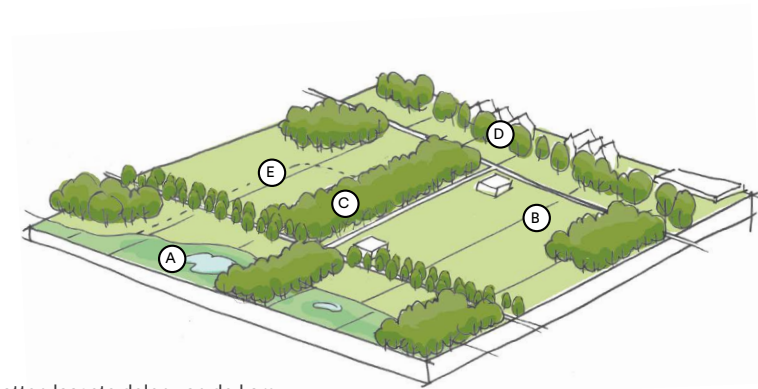
Ontwikkel kleine
waterlopen als
fijn netwerk

Versterk herkenbaarheid van de kommen: Onderscheidend grondgebruik en inrichting

In het deelgebied bevindt zich een (middel)groot komgebied dat (van oudsher) gekenmerkt wordt door opgaande broekbossen, grienden en moerassen. De inrichting en het grondgebruik van deze kommen vormen een contrast met de meer organische en kleinschalig ingerichte landschappen van de oeverwal en de beboste rivierduinen.

Uitgangspunt is het versterken van het onderscheid tussen de kom en de omliggende landschappen:

- Vernatten van de laagste delen van de kom, waarbij invulling wordt gegeven aan klimaat-, water- en natuuropgaven;
- Het grondgebruik volgt de natuurlijke omstandigheden. Functies zoals broekbossen, grienden, waterberging in de natste delen, extensieve landbouw op de iets hogere delen;
- Afwisseling van open en meer besloten delen ('open kamers'). Zichtlijnen over het landschap respecteren;
- Versterken van het recreatief netwerk door de kom, verbindt de kernen ecologisch en recreatief met de rivierduinen aan de overzijde van de kom, door natuurstroken.

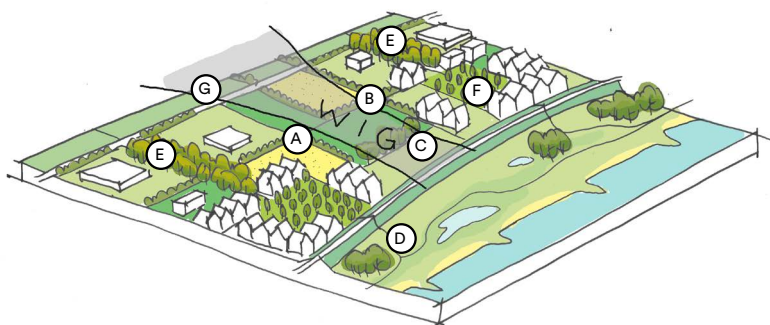

- A. Vernatten laagste delen van de kom.
- B. Grondgebruik volgt de ondergrond.
- C. Afwisseling van open en meer besloten delen ('kamers').
- D. Inpassing van de randen.
- E. Versterken recreatief netwerk door de kom.

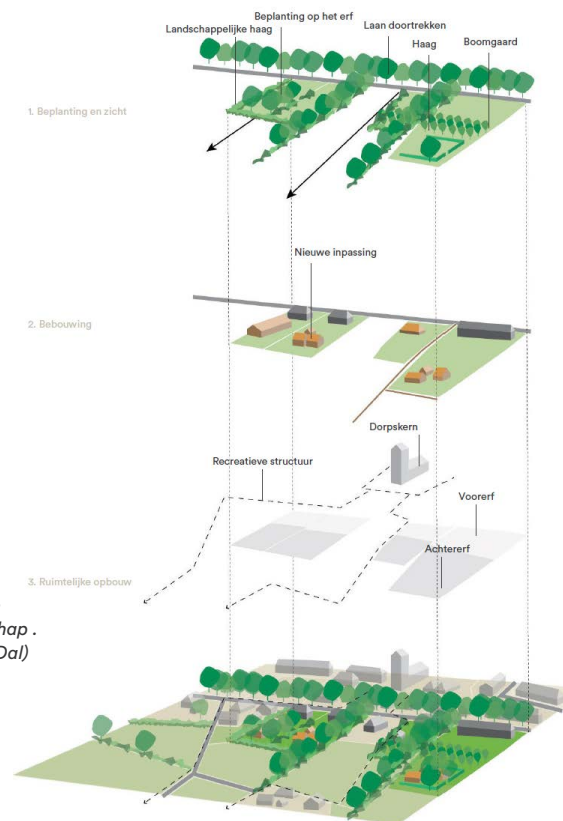
Versterk het landschapsmozaïek van de oeverwal:

- Zet in op een aantrekkelijke mix van grondgebruiksfuncties en sferen die bijdragen aan het versterken van het landschapsmozaïek;
- Voorkom het aan elkaar groeien van de dorpen door het ontwikkelen van 'groene wiggen' tussen de dorpen met ruimte voor landbouw, natuur, recreatie en incidentele bebouwing;
- Versterk de kleinschaligheid en afwisseling van het landschap door aanleg en beheer van groene gebiedseigen landschapselementen zoals lanen, singels, boomgaarden, erfbeplantingen en bosschages en versterk daarmee de biodiversiteit;
- Bouw voort op de organisch gegroeide opzet van het landschap met slingerende wegen en onregelmatige verkaveling;
- Versterk de recreatieve toegankelijkheid. Verbindt de dorpen met de rivier en de kommen in het achterland.

- A. Veelkleurig palet aan landelijke functies.
- B. Aanleg en beheer van kleinschalige landschapselementen.
- C. Ontwikkelen van 'groene wiggen' tussen de dorpen.
- D. Versterk de recreatieve toegankelijkheid.
- E. Geef vorm aan de dorpsentrees.
- F. Behoudt het lommerrijke karakter van de kernen.
- G. Zorg voor een passende overgang naar de kom.

- Geef vorm aan de nieuwe stads- en dorpsentrees langs de N322. Geef de kernen een passend gezicht naar de weg met een afwisseling van groen en bebouwing;
- Versterk het lommerrijke karakter van de dorpen door het behoudt van kleine weidepercelen en boomgaarden in de kernen en het ontwikkelen van groene rafelige dorpsranden met een afwisseling van kleine rode ontwikkelingen en groen gebieden;
- Weghalen van storende bebouwing/oude kassen op kwetsbare plekken.
- Zorg voor een mooie landschappelijke overgang naar de komgebieden, waarin de landschappelijke gradiënt van droog naar nat herkenbaar wordt gemaakt.

Voorbeeld van een zachte groene overgang tussen kern en landschap.
(bron: voorbeeldenboek Berg en Dal)

Geef oude structuren nieuwe betekenis

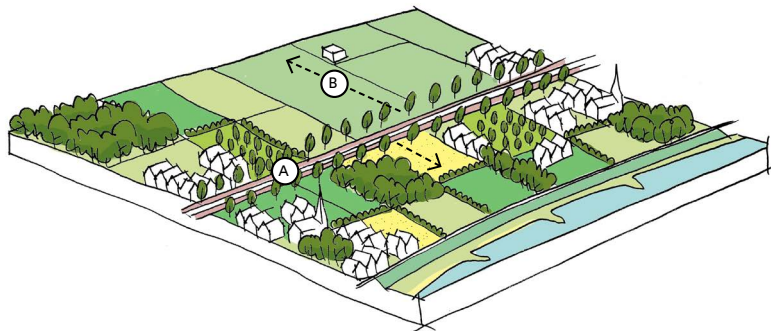

Geef stads- & dorpsrandzones vorm

Van Heemstraweg als herkenbare structuur

Met de komst van de Maas en Waalweg (N322) heeft de Van Heemstraweg in dit deelgebied haar functie als belangrijkste doorgaande weg verloren. De druk van het verkeer op de weg is dus afgenomen, waardoor de weg een ander karakter kan krijgen, wat ook langzaam verkeer een betere plek geeft.

- Versterken herkenbaarheid tracé Van Heemstraweg als een doorgaande lijn;
- Ontwikkelen van een doorgaande laanbeplanting aan weerszijden van de weg, zowel in landelijk gebied als in de kernen. Aandachtspunt is de herkenbaarheid van het historisch tracé bij aansluitingen van rondwegen en rotondes;
- Waar nodig herinrichting van het (deels overgedimensioneerde) wegprofiel. Creëren van een aangename verblijfskwaliteit, faciliteren van zowel langzaam- als zwaarverkeer;
- De weg is onderdeel van het landschap. Aandacht voor de beleving van de omliggende landschappen langs de weg: behoudt en versterkt van de groene wiggen tussen de kernen.

- A. Van Heemstraweg met doorgaande laanbeplanting en een prettig wegprofiel.
- B. Beleving van de landschappen vanaf de weg en het waarborgen van de 'groene wig' tussen de dorpen.

Maak reliëf & ondergrond weer sturend

Ontwikkel kleine waterlopen als fijn netwerk

Draag bij aan het natuurnetwerk van Gelderland

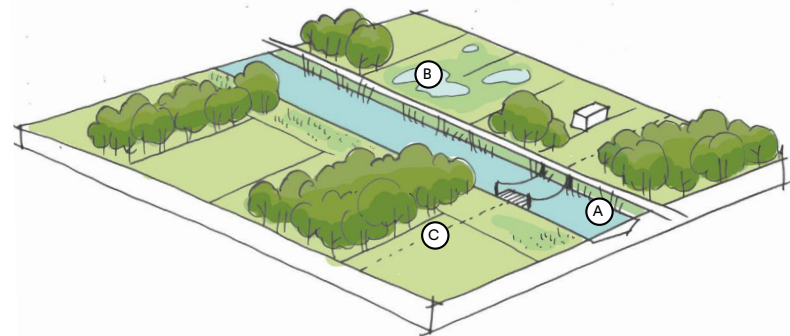

Versterk de recreatie & toegankelijkheid

Weteringen en leigraven markeren

De weteringen en leigraven lopen als gegraven waterlopen door het laagste deel van de kom. Ze vormen de belangrijkste ontwateringsstructuur, maar zijn niet overal goed beleefbaar. Er ligt een kans om de weteringen meer manifest te maken als structuurdragers van de kom, in combinatie met natuur-, klimaat- en wateropgaven:

- Maak van de weteringen robuuste structuren door aan weerszijden een brede zone te ontwikkelen als waterbergingsgebied in combinatie met natuurontwikkeling, als broekbossen of rietvelden. Kies hierbij bewust voor lage of opgaande natuur, passend in het landschap;
- Behoudt het rechte, gekanaliseerde karakter van de weteringen als gegraven waterlopen en behoudt de aanliggende verkavelingsstructuur;
- Ontwikkel recreatieve routes langs de weteringen met aansluitingen naar de kernen op de oeverwallen en rivierduinen;
- Ontwikkel de waterlopen als doorgaande, herkenbare, blauwe lijn, ook binnen dorps- en stadskernen.

- A. Behoudt het rechte, gekanaliseerde karakter van de weteringen.
- B. Waterbergingsgebieden rond de weteringen in combinatie met natuurontwikkeling.
- C. Recreatieve routes langs en haaks op de weteringen.

Versterk
landschappelijke
karakteristiek

Maak reliëf &
ondergrond
weer sturend

Ontwikkel kleine
waterlopen als
fijn netwerk

Ontwikkel
infrastructuur als
scenic-routes

Geef elke stad
en dorp zijn
eigen kleur

Geef stads- &
dorpsrandzones
vorm

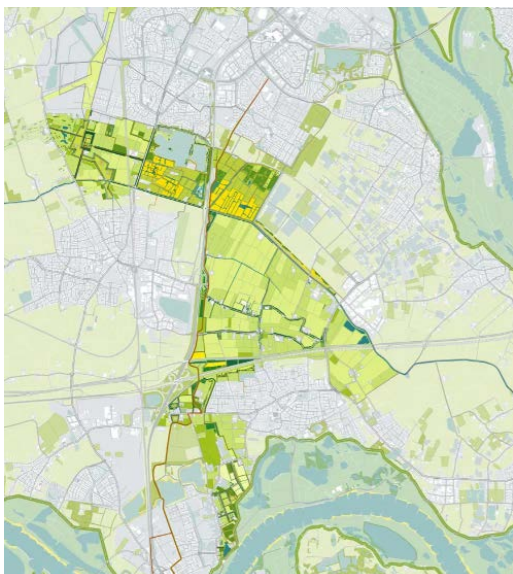

Versterk de
recreatie &
toegankelijkheid

Ontwikkel een groen-blauw raamwerk

Ontwikkel een robuust groen-blauw raamwerk als buffer. Dit raamwerk zorgt voor de landschappelijke inpassing van bestaande en nieuwe stedelijke ontwikkeling. Ook zorgt het voor ruimtelijke geleding van de sterk verstedelijkte oeverwal en dient het als uitloopgebied voor de stedeling. Het groenblauwe raamwerk biedt ruimte aan water-, natuur- en klimaatopgaven en ook de landbouwtransitie (stimuleren duurzame landbouw) en de energietransitie kunnen een plek vinden in dit raamwerk:

- Ontwikkel een aaneengesloten landschapspark van Weurt tot Puiflijk en van Waal tot het Herner rivierduin. Gebruik Park Lingezegen als inspirerend voorbeeld;
- Vier deelgebieden parallel aan de rivier met elk een onderscheidende identiteit gebaseerd op de landschappelijke karakteristiek: Uiterwaarden, oeverwal, kommen en rivierduingordel;
- Ontwikkel verbindingen tussen de Waal en de rivierduinen (landschappelijk, ecologisch en recreatief);
- Pas de A73, A50 en N322 in, zowel vanuit de beleving van de weggebruiker (scenic-route) als vanuit de omgeving. Denk hierbij aan het beperken van zicht- en geluidshinder en het verminderen van barrièrewerking.

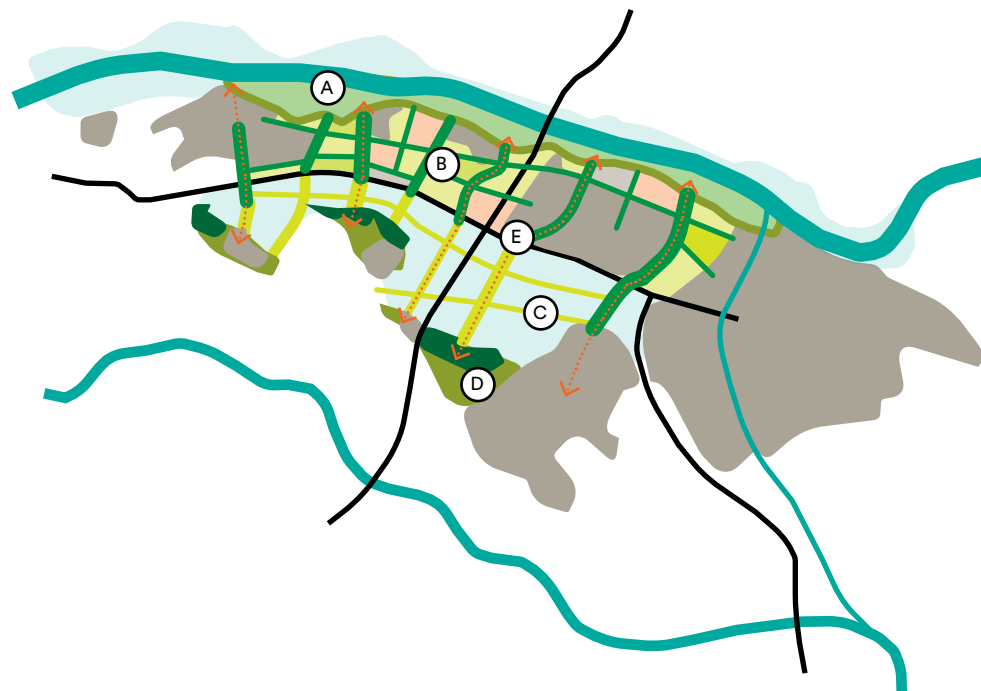
Park Lingezegen tussen Arnhem-Zuid en Nijmegen Noord. als voorbeeld van een Landschapspark.

Ruimtelijk perspectief: Landschapspark Oeverwal & Kommen

De Ruimtelijke Perspectieven zijn bedoeld om te inspireren en te prikkelen. Ze geven een suggestie voor hoe het zou kunnen zijn, maar zijn absoluut niet bindend.

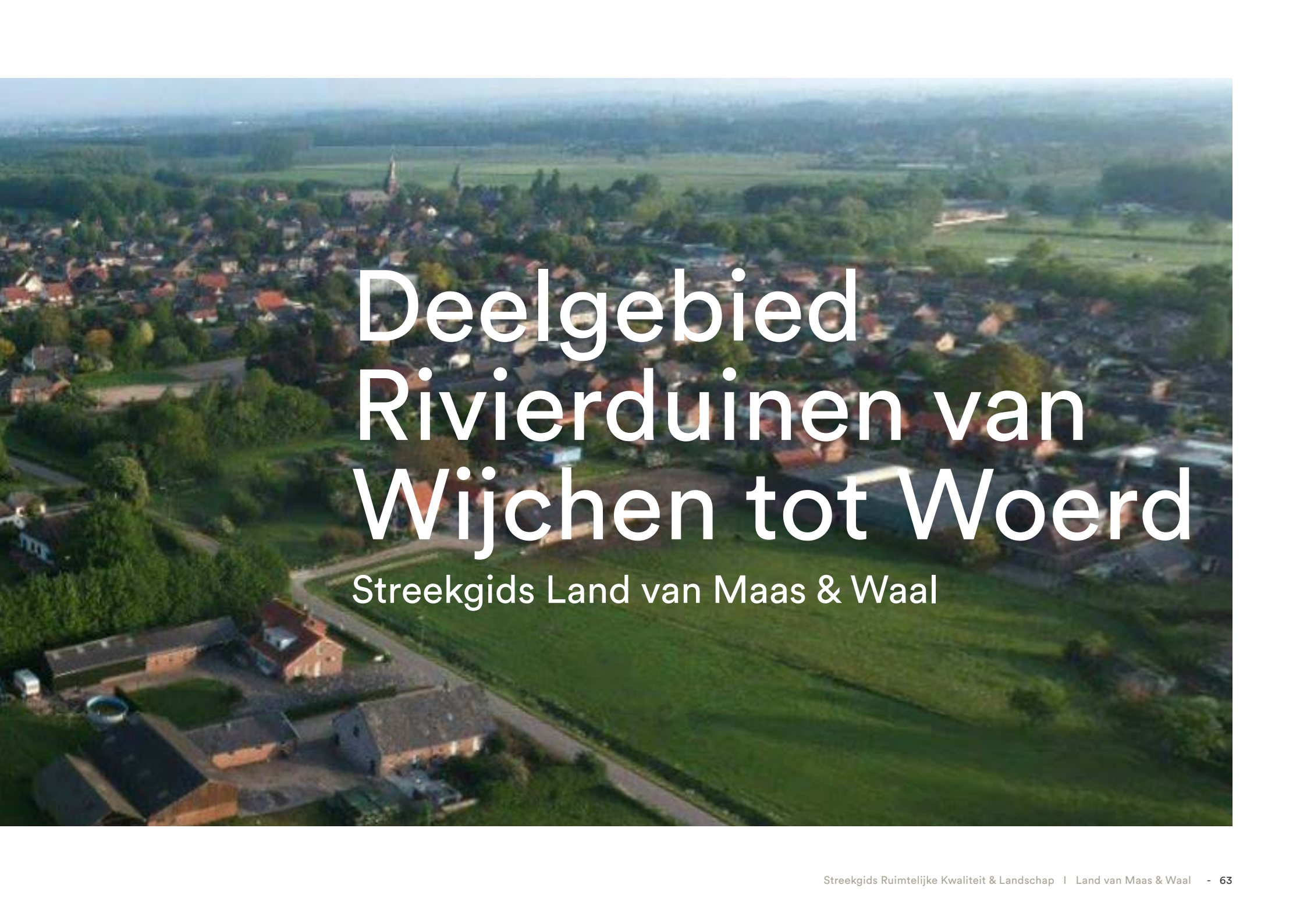
Eén aaneengesloten landschapspark van Weurt tot Puiflijk en van Waal tot Herner Rivierduin, dat is opgebouwd uit deelgebieden met een onderscheidende identiteit gebaseerd op de landschappelijke karakteristiek:

- Rivierpark Waal: Uitloopgebied voor de dorpen i.c.m. dynamische riviernatuur;
- Oeverwal Beuningen-Druten: Landschapsmozaïek van robuuste groenstructuren met daartussen een veelkleurig palet van (stedelijke) functies: wonen, werken, recreatie, energie en verbrede landbouw;
- Kommengebied: Open en weids landschap met ruimte voor landbouw. Markeer de weteringen en leigraven met natuur;
- Rivierduingordel: Boboste en besloten rivierduinen met dorpen;
- Verbindingen tussen rivier en rivierduinen van robuuste groenstructuren (op de oeverwal) en brede moeraszones (in de kommen) in combinatie met recreatieve routes.

Horssen met op de achtergrond het bos van Heerlijkheid Horssen, bron: Aldo Kriel via Google Streetview.

An aerial photograph of a Dutch village, likely in the region of Land van Maas & Waal. The image shows a dense cluster of houses with red-tiled roofs, a prominent church spire, and surrounding green fields and trees. The text is overlaid on the right side of the image.

Deelgebied Rivierduinen van Wijchen tot Woerd

Streekgids Land van Maas & Waal

Deelgebied Rivierduinen van Wijchen tot Woerd

Motto: Patchwork van rivierduinen, kommen en oeverwallen

Karakteristieke foto's

Zicht op oude oeverwal van Herwen (Lambert van Beusekom Gemeente Druten en Wijchen).

Hatertsche en Overasseltsche vennen (Lambert van Beusekom Gemeente Druten en Wijchen).

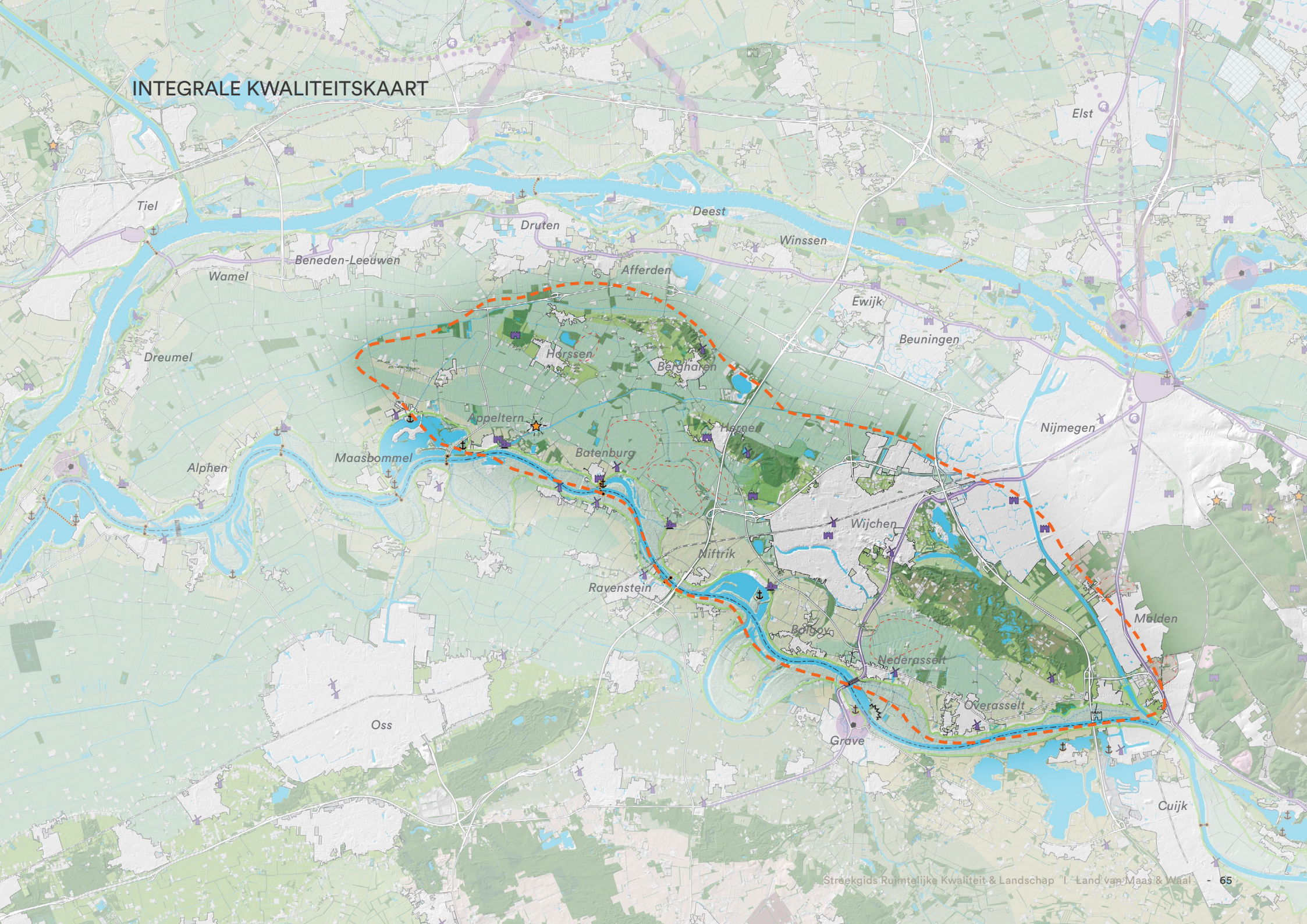
Legenda

Landschapstypen

	Veenontginning
	Polderlandschap
	Ingepolderde Uiterwaarden
	Oeverwallandschap
	Kommenlandschap
	Uiterwaardenlandschap
	Rivierweide
	Hooiontginningen
	Kampenlandschap
	Essen
	Natte heide en broekontginningen
	Droge hei en bosontginningen
	Zandverstuivingen
	Heide
	Bos
	Landgoed of buitenplaats

	Kassen
	Militair terrein
	Spoorlijn
	Voormalige spoorlijn
	Grote wegen
	Dijken
	Slaperdijken/voormalige dijken
	Terp
	Stuw
	Gemaal
	Oud fabrieksterrein
	Oude windmolen
	Oude watermolen
	Kasteel of landhuis
	Beeldbepalende boerderij
	Motte/Schans/Burcht
	Verdwenen dorp
	Waardevolle open ruimte
	Historisch stadscentrum
	Rijksstraatweg
	LIMES met (vermoedelijke) forten of bewoningsplaatsen
	Linies met forten, verdedigingslijnen en inundatiegebieden
	Recreatieparken
	Toeristische attractie/Museum
	Jachthaven
	Veerpont

INTEGRALE KWALITEITSKAART

LANDSCHAPPELIJKE KARAKTERISTIEK

KERNKWALITEITEN

Reliëfrijke rivierduincomplexen en brede oeverwallen

In het gebied ligt een reeks van rivierduinen- en vlaktes met een grove zandbodem. Ze zijn lang geleden gevormd langs de Maas die vroeger meer door het noorden liep. De duinen of donken liggen tot 12 meter hoger dan de laaggelegen komgronden in de omgeving, met aan de noordkant steilranden die erg goed zichtbaar zijn. Aan de zuidkant loopt het reliëf geleidelijk af en zijn de zanderige duinondergronden vooral door de begroeiing zichtbaar. Op de bredere stukken liggen meerdere rijen hoge duintoppen met hiertussen vennen in de lage duinpannen, zoals de Hatertsche en Overasseltsche Vennen. Tegen het rivierduincomplex aan liggen oude licht glooiende zavelige oeverwallen, met vervolgens een korte gradiënt naar de lager gelegen komgronden.

Kleinschalig rivierduinen- en oeverwallenlandschap

Op de rivierduinenreeks ligt een kleinschalig landschap met een afwisseling van dichte bossen op de hogere toppen. Op de vlaktes liggen de oude bewoningskernen en -linten, open bouwlanden en monumentale bomenlanen. Op de oude oeverwallen ligt een organisch gegroeid landschap met een afwisseling van gras- en bouwlanden, boomgaarden, beplante wegen en sporadische bosjes. Er is hier weinig bebouwing. Het landschap op de jonge oeverwallen langs de huidige Maas is tevens een organisch gegroeid landschap. Er is een afwisseling van gras- en bouwlanden, sporadisch boomgaarden en meer op de dijk gerichte dorpen, dijkwoningen en verspreide bebouwing.

Patchwork van kleine en middelgrote kommen doorsneden door brede oeverwal- en rivierduinstructuren
Tussen het rivierduincomplex en de huidige oever-

wallen van de Maas ligt een min of meer open, lager gelegen kommenlandschap. Het hele gebied kent een afwisseling van weide- en akkerbouw. In de verkaveling zijn nog structuren van oude Maaslopen herkenbaar met hier langs op de oude oeverwallen open akkercomplexen en bebouwing op donken.

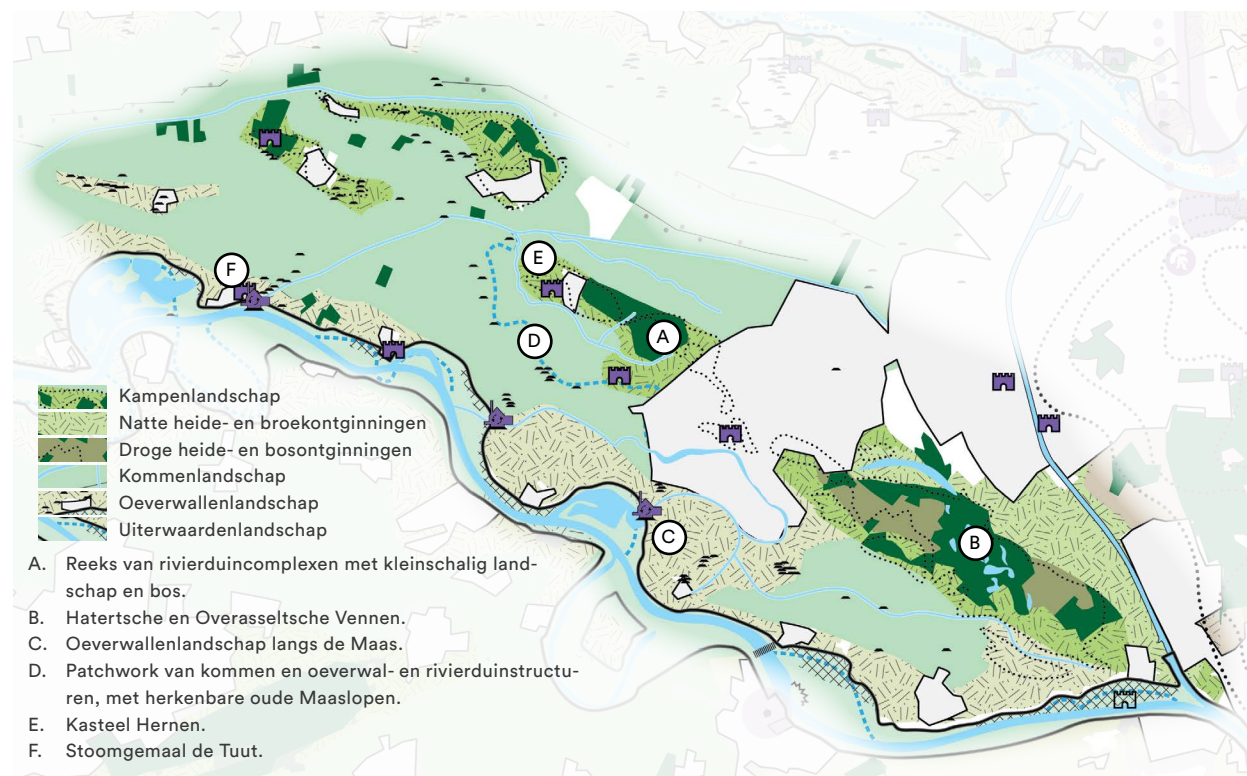
Adelijk erfgoed

De reliëfrijke structuren van de rivierduincomplexen vormen aantrekkelijke plekken voor landgoederen en

deze hebben bijgedragen aan het bosrijke beeld op de duinen. In het gebied zijn verschillende landgoederen te vinden, zoals Horssen, Huis te Leur en Kasteel Hernen.

(Water)erfgoed

In het gebied liggen sporen van het gevecht tegen het water als wielen, vluchtheuvels, donken, weteringen en leigraven die op de Maas afwateren via sluizen en gemalen, zoals het markante stoomgemaal de Tuut.

OPENHEID, BESLOTENHEID & RUIMTEBELEVING

KERNKWALITEITEN

De open bouwlanden van het Schebbelaarsche Veld en Leurensche Veld

De open bouwlanden op de oeverwallen van de oude Maasloop vormen historisch open ruimtes in het gebied, begrenst door beplante wegen.

Waardevolle kleinere open kom- en broekgebieden

De kleine open kom- en broekgebieden zijn vooral in gebruik als grasland en daarom veelal open. Ze vormen waardevolle open ruimtes die in contrast staan met de meer besloten oeverwallen en rivierduinen. Voorbeelden hiervan zijn het Laagveld bij Horssen, het Neerveldsche Blok bij Batenburg en het Neder- en Overasseltsche Broek.

Lierdal

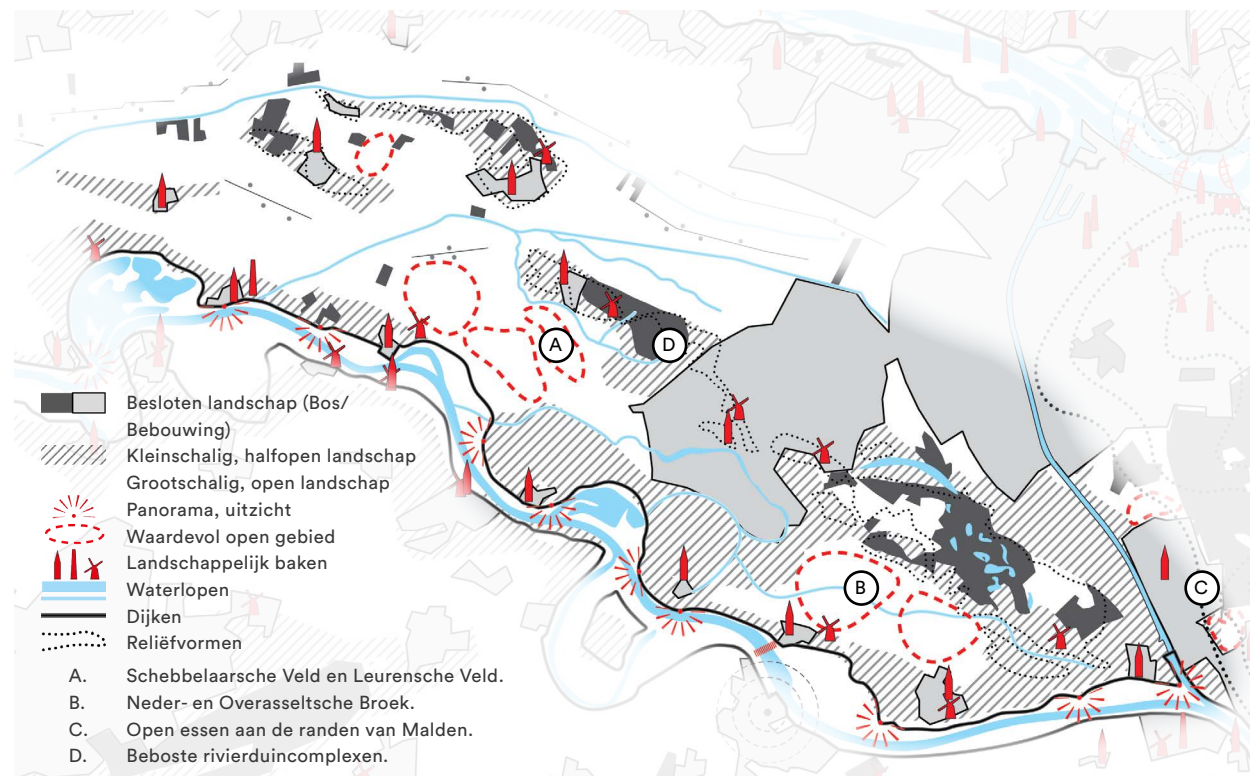
Aan weerszijden van Malden liggen belangrijke open gebieden op oude essen, landgoed Elshof in het noorden en het dal van de Lier aan de zuidkant. Deze gebieden zorgen ervoor dat Nijmegen, Malden en Molenhoek niet aan elkaar groeien.

Zichtlijnen en bakens in het landschap

Vanuit de open gebieden zijn de beboste toppen van de rivierduincomplexen van veraf zichtbaar.

Vanaf de Maasdijk heeft men een verhoogd zicht op het landschap en zijn er verre zichten over het binnenland en de Uiterwaarden van de Maas.

De steilranden van de rivierduinen langs de noordkant vormen opvallende herkenningspunten in het landschap en hebben zo een bakeneffect. Ook de kerktorens en enkele molens in de dorpen zijn bakens in het gebied.

ORDENENDE STRUCTUREN

KERNKWALITEITEN

De weteringen en Leigraven door het hart van de kommen

Historisch onderdeel van de ontwateringsstructuur zijn de weteringen en leigraven. De Nieuwe wetering loopt tussen de reeks van rivierduinen door naar het oude stoomgemaal de Tuut bij Appetern. Andere leigraven in het gebied liggen veelal in oude Maaslopen en kronkelen sterk. In het landschapsplan van de ruilverkaveling krijgt de beplanting langs de wetering(en) een parkachtige beplanting.

Reeks van rivierduinen

Van zuid-oost naar noord-west loopt een reeks van oude rivierduinen die ooit zijn gevormd langs een oude loop van de Maas. Zij vormen een lange lijn door het gebied, waarop verschillende dorpen zijn ontstaan waaronder Wijchen. Altforst en Woerd liggen op de meest westelijke en kleinste rivierduin.

Slingerend dijklint

De Maasdijk loopt als een eenduidige continue lijn door het landschap op de oeverwal. De dijk vormt de scherpe grens tussen buiten- en binnendijks en vormde historisch ook de belangrijkste wegenstructuur en ontwikkelingslijn. Haaks op de oost-west richting van de rivierdijken liggen historisch gezien de dwarsdijken in noord-zuidrichting en de zijkades als symbolen voor de strijd tegen het water.

Teersdijk

De Teersdijk is een eeuwenoude dijk tussen het Maas-Waalkanaal en het buitengebied. De dijk is bewaart gebleven in de stedelijke structuur en is beplant met eiken.

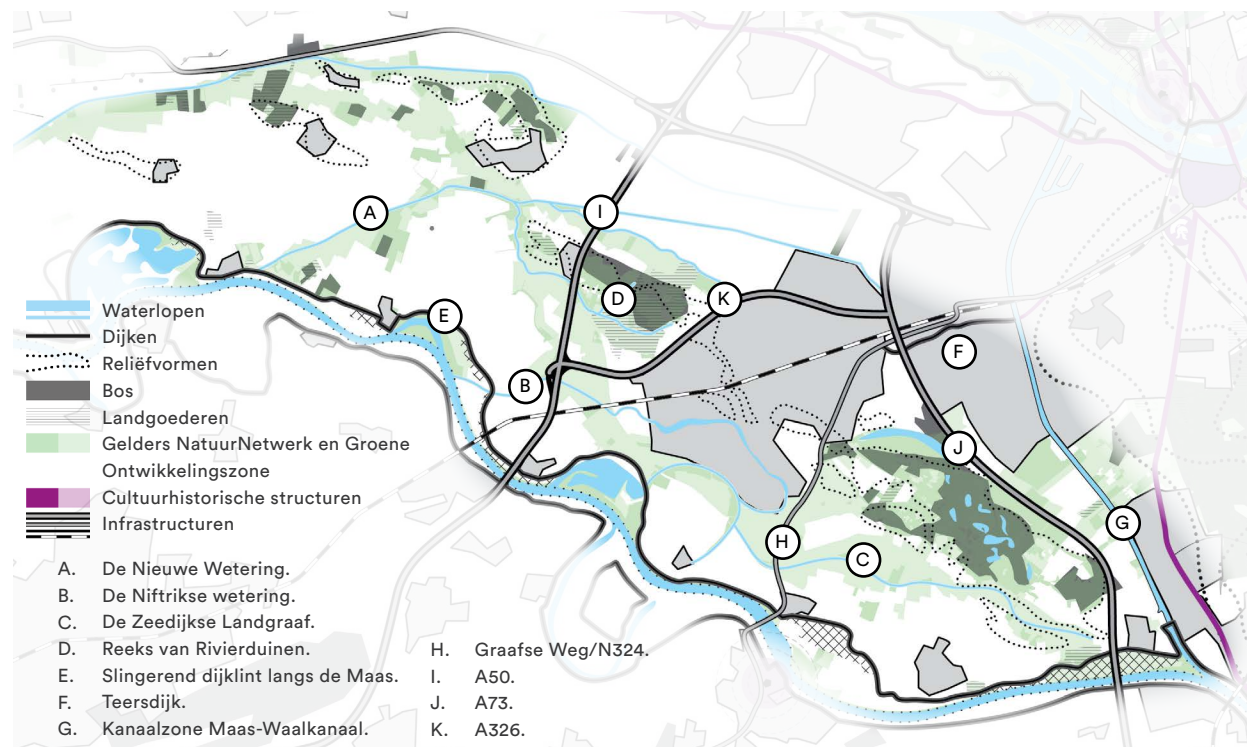
Kanaalzone Nijmegen als autonome structuur

Het Maas-Waalkanaal vormt een sterke autonome structuur door de originele landschappelijke structuren in het gebied. Het kanaal is beplant en bedijkt.

Snelwegen en N324 (Graafse Weg)

De Graafse weg loopt vanaf het centrum van Nijmegen naar Grave en verder naar het zuiden.

De snelweg A50 loopt autonoom door het landschap, haaks op de landschappelijke opbouw van oost-west lopende oeverwallen en rivierduinen. De A73 en A326 lopen langs de stadsrand van Nijmegen en Wijchen, gekoppeld aan stedelijke ontwikkeling.

STAD-LANDRELATIES

KERNKWALITEITEN

Verstedelijking vooral op de oeverwallen en rivierduinen met Beuningen en Wijchen als centrumplaatsen

De gebieden zijn sterk verbonden met het stedelijk gebied van Nijmegen. Rondom Wijchen hebben grote uitbreidingen plaats gevonden. Wijchen heeft zich daarbij deels ontwikkeld buiten de rivierduin, in de kommen.

Verstilde kleine dorpjes langs de Maas

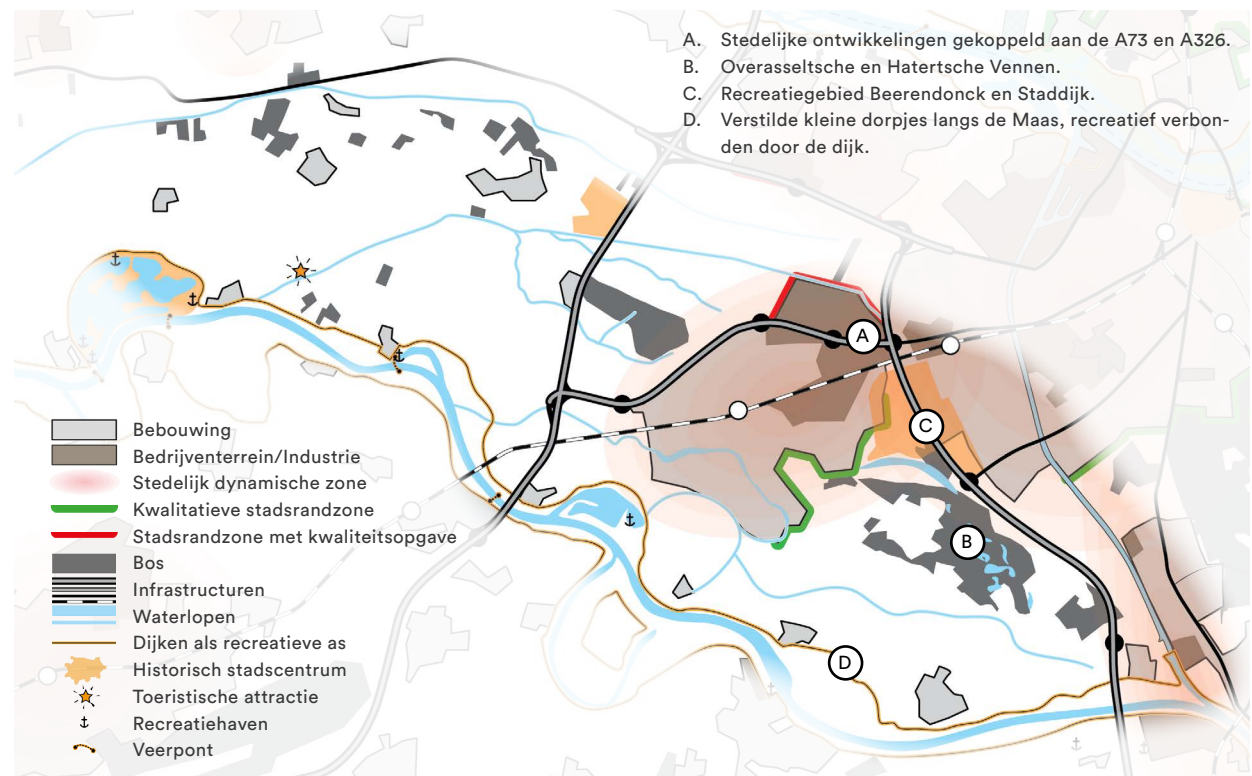
De dorpjes langs de Maas zijn verstild en de stedelijke ontwikkeling hier is beperkt. De dorpjes en stad Batenburg hebben deels een beschermd dorps- of stadsgezicht.

Overasseltsche en Hatertsche Vennen als belangrijk uitlooph gebied voor inwoners Nijmegen-west en Wijchen

Vanuit de stedelijke gebieden vormen de Overasseltsche en Hatertsche Vennen belangrijke uitlooph gebieden om van de natuur te genieten. Hier aan vast ligt het grootschalige recreatiegebied de Beerendonck met zwemplassen, golfterreinen en aan de overzijde van de A73 het park Staddijk met sportverenigingen.

Dijken als drager recreatieve hoofdstructuur

Bereikbaar op fietsafstand liggen de oeverwallen van de Maas. De dijk vormt hier de drager van het recreatieve netwerk en verbindt de verschillende dorpen met elkaar. Langs de dijk liggen verschillende rustpunten en pleisterplaatsen.

ONTWIKKELDOELEN & -PRINCIPES

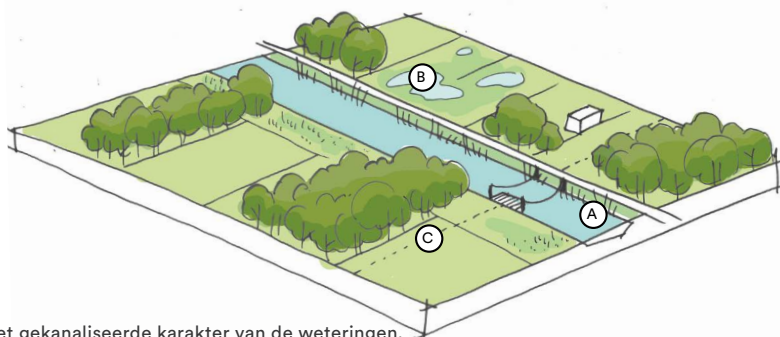
De generieke ontwikkeldoelen voor Gelderland, zoals beschreven in de Koepelgids, zijn vertaald naar onderstaande ontwikkelprincipes voor het deelgebied. Soms zijn verkleinde beelden uit referentieprojecten opgenomen als indicatie. Bekijk voor de leesbare versie van deze beelden de referentie.

Weteringen en leigraven markeren

De weteringen en leigraven lopen als gegraven waterlopen door het laagste deel van de kom. Ze vormen de belangrijkste ontwateringsstructuur, maar zijn niet overal goed beleefbaar. Er ligt een kans om de weteringen meer manifest te maken als structuurdragers van de kom, in combinatie met natuur-, klimaat- en wateropgaven:

- Maak van de weteringen robuuste structuren door aan weerszijden een brede zone te ontwikkelen als waterbergingsgebied in combinatie met natuurontwikkeling, als broekbossen of rietvelden. Kies hierbij bewust voor lage of opgaande natuur, passend in het landschap;
- Behoudt het gekanaliseerde karakter van de weteringen als gegraven waterlopen en behoud de aanliggende verkavelingsstructuur;
- Ontwikkel recreatieve routes langs de weteringen met aansluitingen naar de kernen op de oeverwallen en rivierduinen;
- Ontwikkel de waterlopen als doorgaande, herkenbare, blauwe lijn, ook binnen dorps- en stadskernen.

- A. Behoudt het gekanaliseerde karakter van de weteringen.
B. Waterbergingsgebieden rond de weteringen in combinatie met natuurontwikkeling.
C. Recreatieve routes langs en haaks op de weteringen.

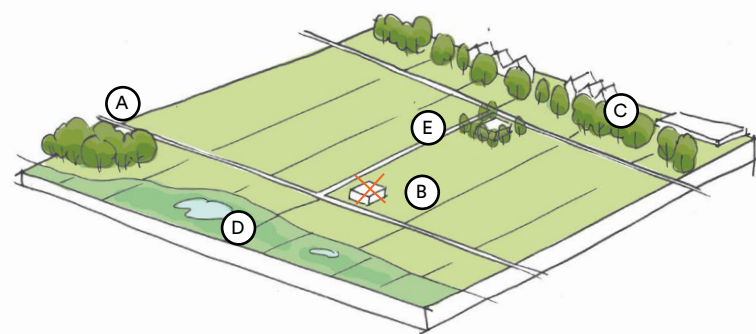

Versterk herkenbaarheid van de kommen: Openhouden van de kom

In het deelgebied bevinden zich een aantal open komgebieden, zoals de kommen Schebbelaarsche Veld, Leurensche Veld en Neder- en Overasseltsche Broek. De openheid van deze kommen is waardevol en vormt een contrast met de meer besloten oeverwal en rivierduinen.

Uitgangspunt is het stringent openhouden van deze kommen:

- Voorkom extra bebouwing;
- Opgaande beplanting zeer spaarzaam toepassen: Nee, tenzij. Bijvoorbeeld ter subtiële markering van een landschappelijk baken of structuurlijn;
- Zo nodig actief in zetten op het versterken van de openheid door het verwijderen van bebouwing en opgaande gebiedsvreemde beplanting;
- Aandacht voor een goede landschappelijke inpassing van de randen: deze 'tekenen' de openheid;
- Eventueel vernatten van de laagste delen van de kom, waarbij invulling wordt gegeven aan klimaat-, water- en natuuropgaven;
- Versterken van het recreatief netwerk door de kom;
- Neder- en Overasseltsche Broek: ga zorgvuldig om met ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied tussen het Vennengebied en de Maasdijk bij Nederasselt en Overasselt. Houdt rekening met het aanwezige micro-reliëf en versterk de ecologische verbindingzones.

- A. Spaarzaam toepassen opgaande beplanting.
B. Eventueel actief verwijderen van bebouwing en beplanting.
C. Inpassing van de randen.
D. Eventueel vernatten laagste delen van de kom.
E. Versterken recreatief netwerk door de kom.

Versterk
landschappelijke
karakteristiek

Maak relief &
ondergrond
weer sturend

Draag bij aan de
vitaliteit van het
landelijk gebied

Geef stads- &
dorpsrandzones
vorm

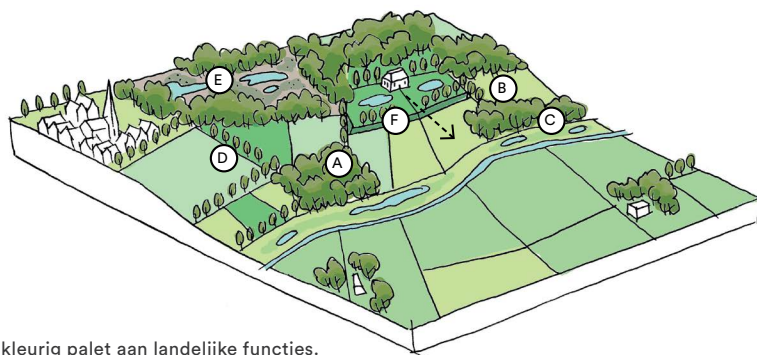
Versterk de
recreatie &
toegankelijkheid

Behoud en
ontwikkel de
landgoederen

Versterk het landschapsmozaïek van de rivierduinen en oeverwallen

- Zet in op een aantrekkelijk palet van grondgebruiksfuncties en sferen die bijdragen aan het versterken van het landschapsmozaïek;
- Versterk de kleinschaligheid en afwisseling van het landschap door aanleg en beheer van groene gebiedseigen landschapselementen zoals lanen, singels, boomgaarden, erfbeplantingen en bosschages;
- Versterk de landschappelijke gradiënt van hoog naar laag, van droog naar nat. Benut de ecologische potenties van uittredend kwelwater langs beken en laagtes;
- Versterk de recreatieve toegankelijkheid. Verbindt de dorpen met het omliggende landschap en ontwikkel recreatieve verbindingen haaks op de gradiënt;
- Stimuleer de kleinschaligheid van het landschap van de Overasseltsche Vennen;
- Voeg nieuwe culturele waarden toe in de vorm van nieuwe landgoederen met landhuis, lanen, parkopzet en ‘balkons’ met zichtlijnen over het lager gelegen landschap. Accentueer hierbij de hoogteverschillen doormiddel van beplanting en draag bij aan recreatie en natuurontwikkeling.

- Veelkleurig palet aan landelijke functies.
- Aanleg en beheer van kleinschalige landschapselementen.
- Versterk de landschappelijke gradiënt en benut kwelpotenties.
- Versterk de recreatieve toegankelijkheid.
- Stimuleer de kleinschaligheid van het landschap van de Overasseltsche Vennen.
- Voeg nieuwe culturele waarden toe en accentueer hiermee hoogteverschillen.

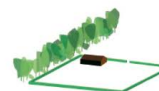
bouwsteen klein wooncluster met weide

bouwsteen omvormen boeren erf

bouwsteen kleine schuur

bouwsteen paardenstal

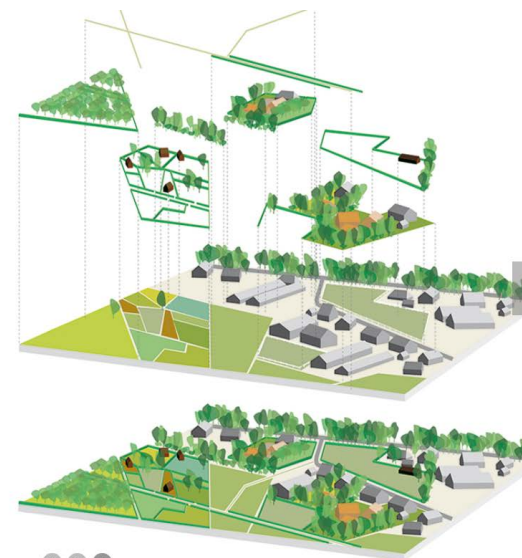
bouwsteen vrijstaande woning met weide

bouwsteen klein cluster rand enk

bouwsteen langwerpige woning

Ontwikkelen van een kleinschalig woonlandschap (referentie: dorpsomgevingsplan Hierden 2008, BoschSlabbers).

Bosch Slabbers

Den Haag

1e Sweelinckstraat 30
2517 GD Den Haag
T 070 3554407
denhaag@bsla.nl

Middelburg

Oude Vlissingseweg 1
4336 AA Middelburg
T 0118 592288
middelburg@bsla.nl

Maarn

Landgoed Plattenberg – Het Koetshuis
Amersfoortseweg 38
3951 LC Maarn
T 0118 592288

boschslabbers.nl